

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Факультет філології і журналістики
Кафедра української та зарубіжної літератур і методик їх навчання

Кваліфікаційна робота
ПРАУКРАЇНСЬКА МІФОЛОГІЯ
В СУЧАСНОМУ ШКІЛЬНОМУ КУРСІ:
ВІД ФОЛЬКЛОРУ ДО ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ ПРАКТИК

Спеціальність 014 Середня освіта
Освітня програма «Середня освіта
(Українська мова і література, англійська мова)»

здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Кріль Софії Ігорівни

Науковий керівник:
Доктор педагогічних наук, кандидат
філологічних наук, професор
Грицак Наталія Русланівна

Тернопіль - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1.	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МІФІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШИХ КЛАСАХ	6
	1.1. Міфологізм як художній засіб у літературі та його функції	6
	1.2. Українська міфологія як відображення духовних та культурних цінностей народу	13
	1.3. Психолого-педагогічні умови вивчення міфів на уроках української літератури в старших класах	17
	1.4. Проблема вивчення міфології в методичній науці	20
Висновки до розділу 1		24
РОЗДІЛ 2.	ПРАУКРАЇНЬКА МІФОЛОГІЯ В СУЧАСНОМУ ШКІЛЬНОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ДИСКУРСІ: ПРОГРАМИ, ПІДРУЧНИКИ ТА ЦИФРОВІ ПРАКТИКИ	25
	2.1. Методичний потенціал навчальних програм з української літератури (10-11 класи) у контексті вивчення праукраїнської міфології	25
	2.2. Подання теоретико-літературних понять і методика опрацювання міфологічних образів у сучасних підручниках	30
	2.3. Цифрові освітні інструменти та онлайн-платформи у вивченні міфологічних тем	35
	2.4. Практична методична апробація: конспект уроку з інтеграцією праукраїнської міфології у 10-11 класах	40
	2.5. Методичні рекомендації щодо використання онлайн інструментів у старшій школі	48
Висновки до розділу 2		54
РОЗДІЛ 3.	ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МЕТОДИКИ ВИВЧЕННЯ МІФІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШИХ КЛАСАХ	55
	3.1. Етапи педагогічного експерименту з вивчення праукраїнської міфології	55
	3.2. Комплексний аналіз та порівняння результатів педагогічного експерименту	58
Висновки до розділу 3		66
ВИСНОВКИ		67
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ		70

ВСТУП

Українська міфологія заслужено вважається важливою складовою культурної спадщини українського народу, основою їхнього фольклору, світогляду та моральних принципів. У сучасному суспільстві її значення та роль перебувають у процесі постійного переосмислення.

Вивчення міфології у школах важливе для формування цілісного світогляду, розвиток образного мислення та навичок інтерпретації символів і культурних значень. Однак сучасні учні сприймають інформацію інакше, надаючи перевагу візуальним, інтерактивним і технологічним способам подання матеріалу. Це підкреслює необхідність оновлення методів роботи з міфологічними темами.

У роботі розглядається використання цифрових інструментів у навчанні, які відкривають нові шляхи для ефективного освоєння української міфології. Застосування інтерактивних карт, візуалізацій, мультимедійних презентацій, а також створення інфографіки, ментальних карт чи коротких відео, за допомогою онлайн інструментів, забезпечує глибше розуміння змісту художніх текстів. Поєднання традиційних методів викладання з сучасними цифровими платформами дозволяє організувати заняття так, щоб учні не лише здобували знання, але й активно брали участь у формуванні власних інтерпретацій міфологічних образів.

Вивчення української міфології у 10-11 класах, здійснюється через аналіз художніх творів В. Свідзинського, Б.-І. Антонича та Лесі Українки. У їхній творчості простежуються глибокі міфологічні мотиви, даючи змогу школярам проаналізувати, як стародавні уявлення змінюються та набувають нового звучання в сучасному мистецтві.

Метою роботи є дослідити та проаналізувати вивчення творів у 10-11 класах «Лісова пісня» Лесі Українки, «Зелена Євангелія», «Різдво» Б.-І. Антонича та «Холодна тиша» В. Свідзинський. Також з'ясувати символічне

наповнення художнього міфологізму й окреслити особливості сприйняття праукраїнської міфології учнями старшої школи. Та дослідити використання онлайн інструментів на уроках української літератури.

Для досягнення мети роботи необхідно виконати такі завдання:

1. Визначити сутність поняття «міфологізм» і розкрити його значення в художній літературі.
2. Дослідити українські міфи як відображення світоглядних уявлень українського народу.
3. Проаналізувати подання тем та теоретичних понять праукраїнської міфології в підручниках для учнів 10-11 класів.
4. Висвітлити міфологічний світ, зображений у творах, передбачених навчальною програмою.
5. Описати використання цифрових освітніх інструментів та онлайн-платформ у вивченні міфологічних тем.
6. Розробити методичні рекомендації щодо вивчення праукраїнської міфології в старших класах.
7. Провести педагогічний експеримент з вивчення праукраїнської міфології.

Об'єктом дослідження є вивчення праукраїнської міфології у творах Б.-І. Антонича, В. Свідзинського та Лесі Українки, а **предметом** – методика роботи з української літератури у старшій школі.

У ході дослідження застосовувалися такі **методи**: загальнонаукові: опрацювання наукових джерел про українську міфологію, а також аналіз статей із фахових видань; теоретичні: вивчення окремих міфологічних символів на основі художніх творів «Холодна тиша», «Зелена Євангелія» та «Прозорий січень небо розтворив»; аналізу: порівняння змісту шкільних підручників щодо висвітлення теми праукраїнської міфології.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці провідних фольклористів, етнографів та педагогів – Є. Подольської, Н. Адамчук, О. Гольник та Г. Булашева. Їхні наукові праці базуються на народних

творах, які протягом століть слугували засобом збереження і передачі уявлень українців про світ та його закони існування.

Практичне значення роботи. Матеріали даної роботи можуть бути застосовані в освітньому процесі під час викладання української літератури, а також у розробленні позакласних занять для здобувачів освіти 10-11 класів.

Апробація роботи. Результати дослідження було оприлюднено на всеукраїнській конференції студентської та учнівської молоді «Актуальні питання сучасної філології та журналістики» (30 жовтня 2025 р., м. Тернопіль).

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 76 сторінок, а основний – 69. У списку використаних джерел налічується 50 позицій.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МІФІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШИХ КЛАСАХ

1.1. Міфологізм як художній засіб у літературі та його функції

Міфологізм є унікальним художнім методом, основним завданням якого є дослідження взаємозв'язків між літературою та міфом. Його можна визначити як спосіб поетичного втілення міфу в оригінальних літературних творах. При цьому зміст міфу набуває нового значення, відмінного від його первісного значення у джерелах, і формується під впливом епохи, культурного контексту, задуму автора та жанрових особливостей твору [22, с.223].

Науковці, зокрема О. Гольник, досліджують питання художньої трансформації міфологічних джерел через авторську інтерпретацію картини світу, що створена на основі традиційних міфологічних мотивів і сюжетів (космогонічного, апокаліптичного й есхатологічного), утілених через складну систему міфопоетичних образів, знаків та символів [11].

Також слушно зауважує С. М. Гатальська, що міфологія, може бути осмислена як «логос міфів» або метатеорія міфу, що зближується з грецьким розумінням метафізики як розкриття «фюсису» (непідконтрольного людській волі повновладдя природи) через «логос» (виявленого в слові). З цього виникає шлях пізнання «від міфу до логосу» - як процес розвитку знання [9].

Міфотворчість – один із фундаментальних аспектів духовної культури людства, що відіграє визначальний вплив на становлення образотворчого мистецтва, літератури та філософії. В первісні часи міфи були засобом осмислення створення світу, природи, виникнення людини й пошуку сенсу буття. Згодом біблійні й античні міфи стали джерелом численних сюжетів, мотивів та образів, які глибоко інтегрувались у світове мистецтво та літературу.

Міфологічне мислення постає універсальною й сталою категорією, що чинить безпосередній вплив на людську психіку. Як зауважував О. Веселовський, «процес, що здійснювався в голові людини, яка створювала міфи, тотожний тому, котрий відбувається в голові сучасного поета» [5, с. 117].

К.-Г. Юнг наголошував, що фізіологічні та психологічні механізми архаїчної свідомості, яка породила міф, є аналогічними тим, що діють у підсвідомості людини сьогодення. Учений обґрунтував існування архетипів у межах колективного несвідомого, що проявляються у сновидіннях, невротичних станах, мареннях і творах мистецтва. Колективне несвідоме, за Юнгом, виступає не лише як відображення минулого, а й як своєрідне сховище «зародків майбутніх психічних ситуацій і ідей» [24, с.39].

Як зазначає, Н. Адамчук: «Міф надає митцю зіставити свій особистий досвід із надбанням людства та світовими моделями досвіду. Його можна розглядати як своєрідний код або універсальну формулу – ключ до розуміння не лише минулого, а й теперішнього і майбутнього, як певний загальний архетип. Найдавніші міфологічні уявлення відображаються у значній частині первісних міфів, збережених у казках, піснях, легендах і навіть у найстаріших загадках» [9, с.9-11].

Міф та міфологізм є важливими проявами людської свідомості, демонструючи здатність думки до аналітично-образотворчої роботи, з одного боку[16, с. 18] та конкретизації фольклоризму літератури, з іншого. Образне мислення митця формує основу взаємодії між уснопоетичною традицією і міфологією. Як зазначає О. Фрейденберг, ключову роль у переході міфології до фольклору відіграє становлення реалістичного світосприйняття через понятійне осмислення [17].

Це понятійне осмислення поступово звільняло міф від його буквальних і конкретних значень, закладаючи фундамент фольклору, що спираючись на міфологічний спадок, почав відображати дійсність через призму реалістичного бачення [21, с.16]. Таким чином, у літературному творі розкривається творчий потенціал автора, який знаходить своє вираження через використання фольклорно-міфологічних образів, мотивів і сюжетів.

Міф відіграє ключову роль, оскільки відображає взаємозв'язок між людиною та світом у його цілісному вимірі. Його назва походить від давньогрецького слова «мітос», яке має багатогранне значення, охоплюючи оповідь, переказ, слово, промову, розмову, пораду, намір та зміст.

Особливе значення має думка Є. Подольської, щодо природи міфу: це перша історична форма світогляду, яка об'єднує художнє, моральне, пізнавальне та перетворююче освоєння світу в нерозривній синкретичній єдності. Міф виступає духовно-практичним інструментом для освоєння форм соціальної життєдіяльності, а також для розуміння зв'язків між людиною і природою, людиною і суспільством [30, с.34]. Як зазначав, В. Федь що міфологія не є лише вченням про богів, яке можна легко уявити в послідовному розвитку [47, с.146].

Міфологічний світогляд є невід'ємною складовою будь-якої культури, незалежно від її стадії розвитку. Міфологізм виконує роль засобу формування наративу, що робить міф не лише елементом культури, але й структурним компонентом оповіді на рівні її побудови. Це підкреслює функціональне значення міфу та його інтеграцію в контекст твору. Особлива форма свідомості, сформована міфом, активно проявляється як на суспільному, так і на особистісному рівнях, демонструючи різну ступінь ефективності свого існування. Водночас виокремити міфологічний світогляд як явище культури досить складно, адже міф, як унікальна форма оповіді, під час історичного розвитку культури зазнав суттєвих змін. Ці трансформації були зумовлені процесами відокремлення та складної взаємодії між міфологічними й неміфологічними аспектами світогляду.

Література виступила одним із найважливіших результатів культурної трансформації, відображаючи глибокі зміни у способах передачі ідей та уявлень. Через зміну традиційних форм оповіді міфологія знаходить спосіб донесення ідей і цінностей, переглянутих відповідно до нових контекстів, але таких, що залишаються впізнаваними. Особливо чітко міфологічний світогляд знаходить втілення у жанрі фентезі, який завдяки своїй структурі та художнім особливостям виступає своєрідним «спадкоємцем» міфології, зберігаючи її дух і оживляючи сутність. Фентезі дозволяє звертатися до міфологічних сюжетів і образів, які рідко використовуються у повсякденній культурі, створюючи своєрідний художній простір. Завдяки цьому література фентезі не просто черпає енергію з міфології, вона активно взаємодіє з нею, формуючи нові

історії, що сполучають символіку давніх світоглядів із актуальними цінностями [39, с.92].

Сьогодні українська усна народна творчість перебуває на стадії активного переосмислення та пошуку нових фундаментальних принципів, які спрямовані на вирішення актуальних проблем. Ці процеси покликані не лише подолати застій у дисципліні, спричинений сучасними світоглядними обмеженнями, але й активізувати інтеграцію української культури у загальноєвропейський та світовий духовний простір. Така взаємодія сприяє глибшому проникненню в глобальний культурний контекст. Очевидно, що цей пошуковий процес відбувається через нерозривну єдність протиріч. Аналіз спадщини попередніх поколінь збагачує і розширює їхні основоположні ідеї, поглиблюючи розуміння тих унікальних і самобутніх аспектів, які відрізняють українську народну творчість і роблять її неповторною.

Міфологізм як метод авторського осмислення міфу набув широкого вжитку в сучасній українській літературі. Використання Біблії та народної творчості як основи для створення міфу чітко простежується в текстах українських письменників початку ХХІ століття. Водночас питання художнього міфологізму в прозових творах окремих авторів залишається складним і багатозначним, потребуючи тонкого аналізу та інтерпретації.

Міфологічні сюжети, структури та мотиви часто стають джерелом натхнення для письменників, які черпають їх із Біблії чи народної творчості. Використання міфологічних елементів у літературі реалізується різноманітними способами, а вирішальну роль відіграє форма подачі тексту: від повного переосмислення до часткового запозичення. Важливим чинником є також творчий потенціал автора. Інтеграція міфу в художній твір може здійснюватися через наслідування, адаптацію до сучасних умов, порівняння з іншими міфами, переказ, трансформацію образів чи мотивів, а також через створення абсолютно нових варіацій.

Міфотворчість є одним із найважливіших феноменів в історії людської культури, який відіграє ключову роль у формуванні світогляду та духовного життя суспільства. У первісному суспільстві міфологія слугувала головним

способом осмислення навколишнього світу, допомагаючи людям зрозуміти не лише природні явища, а й власне місце у світовій гармонії. Міф відображав світовідчуття, уявлення про сутність буття і принципи існування, притаманні саме тій епосі, коли він виникав. Ця форма колективної свідомості, що формувалася на багатогранній та синкретичній природі міфу, стала фундаментом для розвитку цілих культурних пластів у житті людства. Міфологія створювала простір для формування таких важливих аспектів суспільної думки, як філософія, література, мистецтво, а також перші спроби наукового осмислення світу. Її вплив пронизує всі сфери людської діяльності – від релігійних ритуалів до основ політичних ідеологій. Саме через міфи людство отримало базові концепції, що стали визначальним фактором у розвитку культури в її найрізноманітніших проявах, об'єднуючи багатогранний досвід людства в осмисленні епох і поколінь.

Міфологія є ключовим явищем у культурному розвитку людства, що віддзеркалює світогляд і явлення про давніх суспільств. Вона не тільки формувала уявлення про навколишній світ, але й стала фундаментом для літературної творчості, впливаючи на її подальший розвиток. Між міфологією та літературою існує тісний зв'язок, що виражається у взаємному впливі. Міфологічні образи, мотиви й сюжети, змінюючись під впливом творчої індивідуальності автора та специфіки літературної епохи, зробили значний внесок у еволюцію художнього слова. Особливий сплеск зацікавлення міфологією спостерігається в період модернізму. Письменники, переосмислюючи та наповнюючи міфологічні елементи новими смислами, створили власну сучасну міфологію, яка відображає реалії їхнього часу.

Поняття міфу поступово трансформується, залишаючи простір для глибокого дослідження його специфіки та сучасних способів реалізації. Історично міф визначали як оповідь про богів, героїв – напівбогів, духів, а також надприродні сили, залучені в процес творення світу. У ньому відображалися уявлення про походження Всесвіту, природні явища і людину. Міф є одним із типів народної творчості, що через естетичну форму передавав

сучасні йому уявлення про навколишній світ, явища природи та соціальну реальність.

Центральною темою більшості міфів було протиставлення добра і зла, світла й темряви, порядку та хаосу. Міфи відіграли ключову роль у формуванні фольклору, а також внесли значний вклад у розвиток художньої літератури, збагачуючи її образами, символами і сюжетними мотивами. Літературознавча енциклопедія подає наступне тлумачення: «Міф є універсальною чуттєвою реальністю, яка для кожного, хто її сприймає, здається правдивою. Міф постає як космос, організований і структурований простір, що протистоїть зовнішньому хаосу і населений богами, духами пращурів та демонічними істотами» [23].

У літературознавчій енциклопедії міфологізм трактується як особливий підхід до поетичної втілення міфу в художніх творах. Це передбачає переосмислення його змісту через різноманітні інтерсеміотичні прийоми, включаючи інтегрування міфологем у нові семантичні контексти. Така практика надає можливість розкривати їхні унікальні значення, водночас зберігаючи первісну архаїчну основу [23, с.54].

На думку засновника архетипної критики Н. Фроя, ідея письменства полягає у трансформації первісних міфів, що лежать в основі людської свідомості. Його підхід до літератури відкидає лінійне трактування історії як прогресивного процесу, натомість представляючи її як форму внутрішнього динамічного розвитку, спрямованого на постійну зміну міфам відповідно до різних етапів становлення художньої думки. Архетипи, які стають фундаментом літературного твору, знаходять своє втілення через поетичні форми висловлювання, зокрема через символічні образи, що несуть глибокий зміст [23, с. 54-55].

Подібні ідеї розвивав і український мовознавець та літературознавець О. Потебня у своєму творі «Записки з теорії словесності». Він розглядав міф як основу для створення поетичного образу, який на відміну від світосприйняття первісної людини, розділяє поняття міфу та реальності. Потебня наголошував на тісному зв'язку між психологічними джерелами слова, міфологічним

мисленням і сутністю літературних творів, вказуючи на їхню спільну природу, обумовлену глибокими законами людського уявлення та сприйняття світу [23, с. 54-55].

Літературознавча енциклопедія подає поняття міф як «універсальну чуттєву реальність, організовану згідно з людським світосприйняттям». Ця реальність не є тотожною навколишньому світу, однак для всіх, хто перебуває в її межах, вона сприймається як єдина можлива й істинна. Втрата міфу, у свою чергу, прирівнюється до втрати сенсу життя [23, с. 538]. Одним із ключових аспектів міфопоетичного аналізу художнього твору є глибоке вивчення ролі міфема у структурі та змістовому наповненні тексту. Міфема являє собою найменший структурний компонент міфу – базовий елемент, який активно інтегрується як у міфологічні наративи, так і в літературні твори. Вона відображає уявлення людини про світобудову, яке сприймається як істинне, а не фіктивне і водночас не обов'язково має реальний зв'язок із навколишньою дійсністю. Міфема може набувати різних символічних характеристик, зокрема космогонічних, астральних, антропоморфних, тотемічних, анімістичних чи есхатологічних. У її сутності закладена здатність відображати багатогранність людського сприйняття світу через опозицію раціонального та ірраціонального. Часто міфема служить інструментом для реалізації художніх завдань твору: від створення подвійної семантики до гармонійного поєднання логічних і екзистенційних елементів, що визначають глибин у смислової структури тексту [23, с. 54].

Отже, міфологія – це унікальний, творчий метод мистецтва, що ґрунтується на постійному, універсальному впливі міфу як першої форми історичної перспективи та основи колективного несвідомого. Цей підхід стосується творчої інтерпретації та поетичного представлення міфу в оригінальних письмових творах, де початковий зміст міфу змінюється відповідно до побажань автора, культурного контексту та жанрових атрибутів.

Міф є універсальним наративом, який репрезентує цілісне світосприйняття, дає літературі нескінченне джерело сюжетних типів, міфічних образів і оформлення оповіді (космогонічного, есхатологічного), які

збільшують її семантичний потенціал. Включення міфем (основних компонентів міфу) у твір через використання біблійних і народних джерел, через створення цілком нових варіантів, дозволяє письменникам, особливо в сучасній українській літературі та жанрі фентезі, не лише осмислити спадщину минулого, а й відобразити актуальні цінності та проблеми. У результаті міфологема слугує потужним засобом, який доносить літературу та глибші рівні людської свідомості до більшої аудиторії та сприяє об'єднанню культурних традицій у глобальний духовний простір.

1.2. Українська міфологія як відображення духовних та культурних цінностей народу

Міфи – це загадковий і вічний світ, що народжений людиною для осягнення природи, космосу та власної суті. Вони допомагають зрозуміти силу, яка керує всесвітом, довіритися її милості, а також торкнутися прихованих механізмів, що оживляють усе існуюче. Міфи виступають способом забезпечити собі безсмертя за межами земного буття. Міфологія така ж багата й різноманітна, як і саме людство зі своєю культурою. Попри це, в її структурі можна знайти спільні для всіх фундаментальні образи та сюжети. Ця сфера духовного життя пройшла довгий і складний шлях – від найпримітивніших вірувань до витончених міфів, які зачаровують красою форми та глибиною ідей [20].

Міфологія є складною системою переказів, що формують уявлення про богів, героїв і первісне бачення світу, яке відображає інтеграцію суспільної та природної реальності [28, с.65].

Міф, як основний елемент цієї системи, часто асоціюється з чимось вигаданим або нереальним, проте слугує первинною формою світоглядного сприйняття дійсності. У міфах знаходить своє вираження взаємодія людини з природою, що охоплює як динаміку реального буття, котре нерідко сприймається як ворожий простір, так і ідеалізований світ прагнень, сподівань і можливостей, де уявно реалізуються фундаментальні життєві цінності

колективу. Свідомість первісної людини була цілісною і нерозділеною, без роздвоєння. Вона не відокремлювала себе від природи, на яку проєктувалися внутрішньосімейні або родові взаємини.

Міфологія народів світу демонструє як універсальні спільні риси, так і яскраві особливості, відображені в національному характері. Українська міфологія вирізняється поетичним сприйняттям і олюдненням природи: ліси, річки та поля сприймалися як місця, населені загадковими істотами, такими як лісовики, мавки та русалки. Важливу роль відігравала персоніфікація природних явищ і стихій: поклоніння сонцю у вигляді Дажбога, небу – як Сварогу, вітру – як Стрибогу, родючості й скотарству – як Велесу. Українці вірили в непорушність світла і доброти перед темрявою та злом. Окреме місце займала шаноба до старших поколінь і вшанування пам'яті померлих предків, що підкреслювало глибоку духовну основу української культури [13, с.38].

У кожній міфології закладений глибокий соціальний контекст, що відображає особливості життя й світогляду народу. У стародавніх слов'ян, зокрема українців, рабовласницькі відносини були невідомі, саме тому боги тут набагато ближчі до людей. Сварог, прадавній бог Сонця, символ світла і творення, уявляється в українській міфології як той, хто приносить свої знання і силу на землю. Він не лише передає світло своєму синові Дажбогові, а й навчає людей мистецтва ковалювання та використання вогню. Легенди стверджують, що Сварог запровадив шлюб, викувавши першу обручку. Світогляд українців був пронизаний космогонічними уявленнями про походження Землі, Всесвіту та персоніфікацію природних явищ. Природа вбачалася живою, наповненою загадковими силами, де людина була її невід'ємною частиною. Метафорично людське життя прирівнювалося до змін пір року: дитинство асоціювалося з весною, молодість з літом, дорослість із осінню та старість із зимою. Таким чином давньоукраїнська міфологія відображала глибокий духовний зв'язок між людиною і природою, утворюючи цілісну картину гармонії світу й буття [5, с.28].

У міфології природа і людина нерозривно пов'язані, слугуючи засобом пізнання дійсності. Світ відкривається через призму людського досвіду і

взаємодії з природою, утворюючи безперервний зв'язок. Тому міфи неможливо розглядати як примітивну науку чи філософію, а тим більше трактувати їх як просто вигадку. Свідомість первісних суспільств була цілісною, люди не відокремлювали себе від природи, а відчували себе її частиною. Міфологія, як сукупність міфів є не лише відображенням світогляду первісних людей щодо природи та життєвих явищ, але й джерелом наукових ідей, релігійних і моральних уявлень, які складали основу родової спільноти. Водночас це своєрідне вираження художніх і естетичних почуттів людства на початку історії.

У давньоукраїнських мовах закладено відомості про первісне, донаукове сприйняття світу нашими пращурами. Науковці часто характеризують це сприйняття як «міфічний», оскільки міф являє собою фантастичні оповіді, які пояснюють походження світу, появу богів, виникнення людства, зародження культури. У цих розповідях йдеться про такі першооснови життя, як добування вогню, використання плуга, освоєння землеробства, про тонкі взаємини між людьми і тваринами, про дивовижні явища і все те, що здається надприродним [2, с. 6].

Український народ має багату та давню історію, що своїм корінням сягає часів, коли магія відігравала значну роль і була невід'ємною частиною природного світогляду й способу життя. Народне уявлення українців неможливо уявити без демонології – віри в темних духів, породжених нечистою силою. За традиційними поглядами, людина постійно перебуває в контексті з духами, співає з ними, дотримуючись при цьому певних звичаїв і заборон [15, с.47-50].

Українська міфологія – це джерело багатовікової мудрості, що вражає своєю глибиною, символами, яскравими образами та унікальними персонажами. Вона відображає дух українського народу, його тісний зв'язок із навколишнім світом, а також формує своєрідне бачення світу, що стало важливою частиною культурної спадщини. Сформувавшись на основі давньослов'янського язичництва, українська міфологія гармонійно поєдналась з християнськими традиціями, створивши унікальну систему вірувань.

І. Огієнко, досліджуючи міфологічні уявлення українців, слушно зазначав, що віра народу є фундаментом його культури, і зрозуміти цю культуру неможливо без аналізу народних вірувань. У свою чергу, в основі цих вірувань, більшою чи меншою мірою, залишаються духовні уявлення дохристиянської епохи [25].

У наш час інтерес до даної теми стрімко зростає, особливо серед молодих людей, які прагнуть краще пізнати та осмислити національну спадщину. Міфологічний пласт української культури не лише вражає своєю багатогранністю й відкриває простір для нових прочитань, глибиною, що є важливим у процесі формування й утвердження національної ідентичності. Адже у сучасних умовах усвідомлення своїх історичних коренів набуває особливої цінності для збереження культурної самобутності.

Попри величезне смислове навантаження, символи й образи української міфології досі залишаються малодослідженими та недостатньо оціненими широким загалом. Водночас вони мають великий потенціал для натхнення новітніх мистецьких пошуків і створення оригінальних культурних форм у сучасному просторі. Ілюстрації, створені за мотивами українських міфів, активно приваблюють глядачів, отримують визнання у творчому середовищі та підкреслюють необхідність глибшого вивчення й популяризації національної культурної спадщини [26].

Міфологічні уявлення українського народу, будучи фундаментальною складовою його світоглядної системи, пронизали всі аспекти культурного життя і стали невіддільною частиною національної ідентичності. Ці вірування знайшли своє вираження у різноманітних формах усної народної творчості, включно з казками, легендами, думами та обрядовою поезією. Вони також відобразилися у сфері декоративно-прикладного мистецтва, зокрема в традиційних хатніх розписах, вишивках і техніці різьблення. Також у символічній системі наших предків впорядковувалися не лише предмети побуту, а й образи живого і неживого світу, явища природи, певні жести та рухи. Символіка архаїчного орнаменту мала два основних напрями: перший сприяв добуванню їжі та забезпеченню родючості землі, другий же охороняв

людину та результати її праці [48].

Крім того, міфологічний світогляд суттєво вплинув на формування народних звичаїв, обрядів та календарних свят, чимало з яких із часом набули синкретичного характеру, органічного інтегрувавшись із християнськими традиціями.

Отже, міфологія являє собою складну систему оповідей, у яких сформовано уявлення про богів, героїв та первісне бачення світу, що поєднує суспільну й природну реальність. Українська міфологія постає не лише як система давніх вірувань і уявлень, а й як джерело духовної та культурної спадщини. Вона поєднує в собі елементи язичницьких і християнських традицій, створюючи унікальну картину світу, що відображає тісний зв'язок людини з природою та суспільством. Міфологічні образи і символи, закарбовані в народній творчості, стали фундаментальною складовою національної ідентичності та підтверджують глибину і самобутність української культури.

1.3. Психолого-педагогічні умови вивчення міфів на уроках української літератури в старших класах

Врахування вікових особливостей є надзвичайно важливим для ефективного сприйняття як художньої, так і наукової інформації учнями. Звернення уваги на психолого-педагогічні аспекти навчально-пізнавальної діяльності школярів вимагає дій, які відповідають періодам підвищеної чутливості. Як зазначає Є. Пасічник: «Глибоко усвідомлене та естетичне сприйняття мистецтва стає можливим лише у підлітковому віці. У цей період ціннісно-орієнтаційна система учнів формується найповніше, високі критерії оцінки мистецьких явищ досягають зрілості, естетичні смаки, погляди та вподобання набувають сталості, стаючи невід'ємною частиною їхньої особистісної структури» [29, с.56].

Методист Г. Токмань визначає ключовий принцип організації навчального процесу старшокласників. Він полягає в тому, що взаємозв'язок етапів

літературного розвитку учнів стане дійсно ефективним за умови, якщо вчитель організовуватиме навчання таким чином, нібито перед ним учні трохи старші за свій фактичний вік. Завдяки такому підходу педагог «забігає» наперед у викладанні, тим самим стимулюючи та спрямовуючи розвиток школярів [42, с.42].

Сприйняття в 16-17 років набуває рис складного та інтелектуалізованого процесу. Учні починають ставитися до творчої уяви з більш критичним підходом. Пам'ять у цьому віці відзначається продуктивністю, спрямованою на осмислення абстрактного матеріалу, запам'ятовування через логічні взаємозв'язки. Увага здатна довготривало концентруватися на пізнаваних об'єктах, її якість значно покращується завдяки здатності до переключення або виконання декількох завдань одночасно.

В ранній юності активно розвивається емоційна сфера, яка наповнюється оптимістичним світосприйняттям та ентузіазмом. Інтелектуальні почуття досягають високого рівня розвитку, а саме проявляється бажання навчатися, відчуття новизни, впевненості чи здивування.

У цей період старшокласники переживають сильний емоційний відгук на дії та почуття персонажів художніх творів. Їм властиве сприйняття радості буття, філософського суму чи внутрішньої боротьби через суперечливі бажання та прагнення [19, с.242].

Таким чином, у шкільному курсі літератури 10-11 класів звернення до міфології є особливо продуктивним, оскільки саме в цьому віці учні переходять від конкретно-образного мислення до абстрактно-логічного, від наївного сприйняття художнього твору – до здатності аналізувати його символіку та ідейний зміст.

Ефективність опрацювання міфологічного матеріалу в шкільному курсі літератури значною мірою визначається психолого-педагогічними умовами організації навчального процесу. Міф як специфічна форма художнього мислення вимагає особливого підходу до його інтерпретації, оскільки поєднує в собі елементи фантастичного, символічного та морально-етичного змісту.

Учні старших класів характеризуються підвищеним інтересом до фантастичного та незвичайного, прагненням осмислювати моральні дилеми й пошуком моделей поведінки через літературні приклади. У цьому віці закладаються основи абстрактного мислення, формується здатність до узагальнення інформації. Тому методика вивчення міфів повинна враховувати не лише інформаційний, а й емоційно-ціннісний аспект, створюючи умови для співпереживання й інтерпретації.

З метою підвищення інтересу школярів до міфів доцільно залучати сучасні культурні паралелі – кінематограф, відеоігри, комікси, що активно використовують міфологічні мотиви. Ефективними є проблемні запитання на зразок: «Чому люди створювали міфи?», «Чим міф відрізняється від науки?», а також інтерактивні методи – рольові ігри, творчі майстерні, створення власних легенд і переосмислень давніх сюжетів.

Міфологія є потужним засобом розвитку пізнавальних процесів. У роботі з учнями доцільно формувати: образне мислення – через інсценізації, малюнки, створення коміксів; символічне мислення – через аналіз образів богів, героїв, уособлень природних сил; узагальнююче мислення – шляхом зіставлення античних, українських та світових міфів. Творчі завдання (написання власної легенди, складання альтернативного фіналу міфу, ілюстрування сюжетів) активізують креативний потенціал учнів і сприяють глибшому засвоєнню навчального матеріалу.

Міфи містять архетипні образи та моральні категорії, що мають потужний виховний вплив. Їх вивчення сприяє формуванню у школярів почуття справедливості, відповідальності, розуміння боротьби добра і зла. Звернення до української міфології забезпечує виховання національної ідентичності, тоді як опрацювання античних і східних міфів виховує повагу до культурного розмаїття та універсальних духовних цінностей людства. Окрім того, вивчення міфів розвиває емпатію, оскільки учні співпереживають героям, аналізують їхні вчинки та мотиви, що допомагає їм краще розуміти себе та інших.

Отже, міф як форма колективного мислення і водночас художній феномен має глибинний зв'язок із психікою людини та здатністю до творчості. Вивчення

міфів на уроках літератури в старших класах є важливим і багатоаспектним процесом та потребує врахування низки психолого-педагогічних умов, необхідних для ефективного сприйняття матеріалу учнями. Знання вікових особливостей у сприйнятті художньої та наукової інформації дає змогу оптимізувати навчальний процес, стимулювати пізнавальну діяльність учнів та сприяти розвитку їх естетичних цінностей.

При роботі з міфологічним матеріалом слід створювати ситуації, що сприяють успіху, застосовувати інтерактивні та диференційовані методи навчання, які враховують періоди підвищеної чутливості учнів. Це допомагає формувати сталі естетичні смаки та переконання, розвиваючи інтерес до літератури та культури.

Дотримання цих умов сприяє не лише якісному опануванню літературного матеріалу, а й гармонійному розвитку особистості учня, формуванню його культурної свідомості та здатності до творчого самовираження.

1.4. Проблема вивчення міфології в методичній науці

У сучасній методиці викладання літератури можна виділити два ключові напрями роботи для досягнення поставленої мети. Перший зосереджується на формуванні культурно-національної ідентичності особистості за допомогою української літератури. Другий стосується розробки підходів до розвитку культурно-національної ідентичності як основи для формування громадянської свідомості та загальної культурної компетентності [43, с.70].

Дослідження фольклору як автентичного джерела спонукає учнів усвідомлювати свій статус нащадків великого народу з видатним історичним минулим, багатими звичаями та обрядами [33, с.111-116].

Одним із ключових завдань літературної освіти в умовах сучасного освітнього процесу є формування нового покоління особистостей, які характеризуються високим рівнем гуманітарної культури, громадянською відповідальністю, усвідомленням важливості збереження національної ідентичності та духовних ідеалів слов'янства в контексті глобалізаційних

світових перетворень [18]. Досягнення цієї мети можливо забезпечити через інтеграцію знань про українську міфологію, що знаходить яскравий відбиток у літературі жанру фентезі, яку справедливо можна назвати літературним спадком міфологічних уявлень [39].

Міфологічне сприйняття, яке є однією із фундаментальних складових української національної самобутності, істотно впливає на процес формування як індивідуальної, так і суспільної свідомості.

Для глибокого та ефективного дослідження міфічних творів важливо враховувати кілька ключових аспектів:

1) Формування у учнів чіткого розуміння поняття «міф», ознайомлення з жанровими особливостями міфів, а також із психологічними чинниками, що зумовили їх виникнення. Важливо також усвідомити роль міфів у житті первісного суспільства.

2) Усвідомлення світоглядної функції міфів, як однієї з їхніх фундаментальних рис, що впливає на формування культурних і релігійних уявлень.

3) Розвиток здатності аналізувати, як українські письменники використовують міфи, інтегруючи їх у власну художню творчість, та розуміння значення адаптації міфічних елементів у сучасній літературі.

Попри значущість міфів у навчальному процесі, сучасна методична наука зустрічається з низкою проблем, пов'язаних із їх інтеграцією в освітній контекст та врахуванням вікових особливостей учнів. Вивчення міфології часто має епізодичний характер, що обмежує можливості для повноцінного засвоєння культурного змісту і не сприяє глибшому усвідомленню структурних особливостей міфу як феномену.

Однією з очевидних проблем є недолік системного підходу до інтеграції міфологічного матеріалу у шкільні програми. Зазвичай міфи згадуються лише в контексті окремих тем, таких як давньогрецька література чи український фольклор. Проте відсутність узгодженого концептуального методу їхнього аналізу спричиняє фрагментарне та незлагоджене сприйняття цього матеріалу учнями. Відсутність структурованого викладу міфології негативно впливає на

розвиток історичної пам'яті, формування етнокультурної ідентичності та спроможність до міжкультурного діалогу серед школярів. Ці компетентності є надзвичайно важливими у сучасному глобалізованому світі.

Наступною важливою проблемою у викладанні міфології залишається недостатнє навчально-методичне забезпечення. У доступних на даний момент підручниках і навчальних посібниках часто спостерігається лише поверховий виклад міфів, без глибокого аналізу. Подібний підхід суттєво обмежує можливість формування в учнів навичок аналітичного мислення, культурної інтерпретації, а також здатності проводити порівняльний аналіз міфологічних систем різних народів. Ще однією серйозною перешкодою залишається недостатня інтеграція навчального матеріалу до сучасного контексту. У сучасному інформаційному суспільстві більшість учнів сприймають міфологію як застарілий і далекий від реалій феномен, який на їхню думку, немає жодного зв'язку з їхнім повсякденним життям.

Однак методична наука часто виявляється неспроможною запропонувати ефективні інструменти для скорочення цієї розривної дистанції. Успішне навчання в даному випадку має бути націленим на показ того, що міфологічні архетипи та сюжетні моделі не лише не втратили своєї актуальності, а й продовжують активно функціонувати в масовій культурі. Такий підхід дозволяє не лише залучати учнів до глибшого розуміння теми, але й розвинути їхні здібності до компаративного аналізу та критичного мислення.

Також методика не враховує історичного принципу розвитку міфології. У шкільному процесі вивчення міфи про створення світу, оповіді присвячені окремим богам і героям, розглядається ізольовано, хоча між ними існує глибинний зв'язок. Для того щоб аналізувати такі міфи в хронологічній послідовності, необхідно створити методику, що спиралася б на ґрунтовну літературознавчу основу.

Для подолання зазначених проблем, сучасна методична наука повинна розробляти та впроваджувати інноваційні підходи навчання, які відповідають потребам учнів і спонукають їх до активної участі в активному процесі. Серед таких підходів можна виділити:

- 1) проєктне навчання – заохочення учнів до виконання дослідницьких проєктів, таких як створення інтерактивних карт міфологічних локацій;
- 2) інтерактивні та ігрові технології – використання рольових ігор, квестів, вебінарів і віртуальних екскурсій перетворює навчання на захопливу інтелектуальну подорож, привертаючи увагу і мотивуючи до освоєння матеріалу;
- 3) комплексний аналіз – освітній процес має виходити за межі простого переказу міфологічних сюжетів і включати дослідження символіки, архетипів згідно з теорією К. Г. Юнга, а також аналіз соціальних функцій міфів. Це розвиває навички глибокого аналізу й критичного осмислення.
- 4) прийом презентації – підхід зумовлений не лише соціально-психологічними характеристиками учнів, а й особливостями їхнього читачького сприйняття у віковій групі 11-12 років (6-й клас). На цьому етапі розвитку діти схильні до наочно-образного мислення, яке передбачає сприйняття інформації через яскраві образи та візуальні інтерпретації [50].

Проблема методичного підходу до вивчення міфології потребує всебічного переосмислення та впровадження інноваційних практик. Лише через розробку інноваційних, міждисциплінарних методик, інтегрованих у навчальний процес. Це дозволить розкрити усю глибину міфології як засобу формування критичного мислення, культурної обізнаності та міжкультурної компетентності учнів. А також для забезпечення оптимального засвоєння матеріалу необхідно створювати чітко структуровані візуальні образи, покадрові презентації та інші засоби графічного відображення змісту. Усе це враховується при формуванні розробленої методики, яка спрямована на адаптацію контенту відповідно до когнітивних можливостей учнів та найкращого способу подання матеріалу.

Вперше учні ознайомлюються із міфом, як жанром українського фольклору, у 5 класі, тому учитель-словесник має усвідомлювати, що здобуті школярами знання й навички на цьому початковому етапі мають пропедевтичний характер. Вони слугують підготовкою до аналізу літературних творів у старших класах, які містять міфологічний компонент, зокрема творів І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка.

Важливе значення варто приділити засвоєнню учнями жанрових характеристик міфу як специфічної сюжетно-образної структури, що створена первісною людиною для пояснення походження світу або його окремих елементів. Особлива увага учасників освітнього процесу повинна бути зосереджена на функціональній ролі міфів, зокрема їхній світоглядній функції, що сприяє формуванню системного осмислення людиною навколишньої дійсності. Цей аспект стане ключовим у майбутньому для глибшого розуміння художніх концепцій автора, який за допомогою міфологічного коду структурує свої твори. Зазначений міфологічний код виступає як інструмент інтерпретації та аналізу авторських змістових і стилістичних моделей.

Дане усвідомлення може бути перенесене в площину концептуально-міфологічного аналізу літературного тексту. Відповідно до трактування Юлії Сидоренко: «Сутність такого аналізу полягає у виявленні авторської художньої концепції дійсності на основі явних міфологічних елементів. Ці елементи слугують для реалізації проблемно-тематичного змісту твору, функціонуючи на різних рівнях тексту: лексичному, сюжетному, образному, жанровому та стильовому» [36, с.45].

Отже, одним із пріоритетних завдань сучасної літературної освіти є виховання покоління, здатного цінувати гуманітарні цінності, відповідально ставитися до громадських обов'язків і зберігати національну ідентичність у контексті глобалізаційних змін. Ефективне опрацювання міфологічних творів вимагає не лише ознайомлення з їхніми жанровими й психологічними особливостями, а й усвідомлення їхньої світоглядної та культурної функції. Важливим є також розвиток уміння аналізувати, як міфологічні елементи інтегруються у твори українських письменників та адаптуються в сучасній літературі.

Реалізація цих завдань потребує інноваційних методичних підходів – проєктної діяльності, інтерактивних технологій, комплексного аналізу та візуально-образного представлення матеріалу. Такий підхід забезпечить не лише глибше розуміння учнями специфіки міфів, а й сприятиме формуванню цілісного світогляду та навичок критичного мислення.

РОЗДІЛ II

ПРАУКРАЇНЬСКА МІФОЛОГІЯ В СУЧАСНОМУ ШКІЛЬНОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ДИСКУРСІ: ПРОГРАМИ, ПІДРУЧНИКИ ТА ЦИФРОВІ ПРАКТИКИ

2.1. Методичний потенціал навчальних програм з української літератури (10–11 класи) у контексті вивчення праукраїнської міфології

Вивчення української літератури на сучасному етапі освіти охоплює не лише опанування історико-літературного контексту, а й глибоке осмислення художніх текстів із використанням різних методологічних підходів. Зокрема, міфопоетичний аналіз є ключовим для осмислення модерністських і неоромантичних творів, що свідомо звертаються до архетипних образів та національних міфів. На думку українських науковців-методистів, звернення до національної міфології на уроках літератури має особливе значення, адже саме міфи та легенди українського народу дають змогу сучасному читачеві досягнути духовну велич нашої культури [6, с.11].

Навчальна програма «Українська література» 10–11 класи профільного рівня, для загальноосвітніх навчальних закладів за суспільним-гуманітарним напрямом, за редакцією Г.О. Усатенко [27]. Метою вивчення української літератури в профільній школі полягає не лише в естетичному чи моральному вихованні, а й у підтримці учня на шляху самопізнання, життєвого самовизначення та самореалізації через осмислення мистецьких явищ. Ця мета реалізується шляхом формування компетентного читача, здатного бути активним учасником читацької діяльності та особистісного розвитку.

Читацька компетентність виступає провідною характеристикою сучасного здобувача освіти, що проявляється у його готовності та здатності самостійно здобувати, інтерпретувати й застосовувати набуті знання й уміння, для розв'язання пізнавальних і практичних завдань. На предметному рівні дана компетентність, конкретизується у двох взаємопов'язаних аспектах – художньо-читацькому або літературному та інформаційно-читацькому.

У контексті вивчення міфологічних мотивів і образів читацька компетентність передбачає здатність учня самостійно розкривати смислові та символічні коди художніх текстів, використовуючи літературознавчі методи та інформаційні інструменти для глибокого осмислення їхнього змісту й художньої структури.

Програма чітко структурує текстові та термінологічні одиниці, що забезпечують послідовний перехід від фольклорного матеріалу до його науково-міфокритичного осмислення. Такий підхід формує надійну емпіричну основу для розгляду праукраїнської міфології як фундаменту національної літературної традиції.

Запропоновані художні тексти слугують не лише засобом естетичного сприйняття, а й об'єктом для наукового міфокритичного осмислення:

1. **«Лісова пісня» Лесі Українки** – вивчення цієї драми-феєрії посідає центральне місце в навчальній програмі, адже в ній чітко окреслено фольклорно-міфологічну та філософську основу твору, а також необхідність аналізу авторського переосмислення українських міфів. Це сприяє глибшому розкриттю архетипів Мавки, Лісовика чи Водяника, як символічних уособлень праукраїнського світогляду та його філософських принципів, зокрема циклічності буття й єдності людини з природою;

2. **«Зелена євангелія», «Різдво», «Коляда» Б.-І. Антонич** – творчість письменника постає, як показовий приклад художнього міфологізму, оскільки аналіз його поезій передбачає здатність учнів інтерпретувати язичницькі мотиви й фольклорні образи. Такий підхід безпосередньо орієнтує на вивчення праукраїнської дохристиянської міфології, адже Антонич свідомо інтегрує її елементи у власну поетичну систему, створюючи синтез мотивів, у запропонованих творах.

Звернення у програмі до термінів «художній міфологізм» та «міфологічні образи» спрямовує опрацювання творчості Антонича від описового рівня до міфокритичного аналізу його поетики, у межах якого міф розглядається не як тематичний елемент, а як структуроутворювальний принцип художнього світу, що визначає особливості національного мислення та світовідчуття.

3. **«Холодна тиша. Місяцю надламаний..»; «Прозорий січень небо розтворив» В. Свідзинський** – запропоновані поезії сприяють глибшому розумінню явища міфологізму, адже акцент у їхньому аналізі переноситься сюжету на рівень міфопоетичного та символічного мислення. У програмі передбачено розгляд фольклорно-образних і символічних засобів, наголошуючи на міфологічних витоках уваги письменника до природи. Це свідчить про те, що праукраїнська міфологічна свідомість виступає первинною формою сакралізації та осмислення природного світу, у якому символіка землі, води чи небесних світил постає як архетип. Отже, міф у творчості Свідзинського стає засобом розкриття глибинних символічних структур тексту й національної ментальності.

Профільний рівень навчання концептуально зорієнтований на дослідницьку діяльність, що створює сприятливе академічне середовище для поглибленого опрацювання теми міфології.

Також навчальна програма спирається на культурологічний підхід, реалізований через рубрику «Мистецький контекст», що є ключовим засобом для міждисциплінарного вивчення міфології. Аналіз наведених вище літературних творів у мистецькому контексті передбачає порівняння міфологічних образів із їхніми втіленнями в живописі, музиці чи кінематографії. Це дає змогу здійснювати комплексне осмислення міфологічного мотиву як сталого культурного коду.

Отже, у проаналізованій програмі передбачено розвиток умінь аналізувати вплив міфології на національне мислення, світовідчуття та усвідомлення взаємозв'язку між етнічною традицією й загальнолюдськими цінностями.

Для порівняння варто розглянути навчальну програму з української літератури рівня стандарту для 10–11 класів, у якій передбачено освоєння художніх творів крізь призму праукраїнської міфології [27].

Зокрема, для десятикласників запропоновано дослідження художнього твору Лесі Українки «Лісова пісня» та поезій Богдана-Ігоря Антонича – «Зелена євангелія», «Різдво», «Коляда».

Аналіз драми-феєрії «Лісова пісня» крізь систему образів і персонажів міфологічного походження дає змогу застосовувати образно-міфологічний аналіз, метою якого є навчити учнів досліджувати міфологічні образи у зв'язку з іншими складниками тексту, розкриваючи їхню роль у розвитку тематики та проблематики твору. Програма безпосередньо наголошує на необхідності розкриття «фольклорно-міфологічної основи» твору. Це передбачає аналіз походження образів у контексті дохристиянських вірувань та народної демонології.

Персонажі, що вступають у взаємодію з міфологічними істотами, належать до динамічного типу, оскільки трансформація їхнього характеру зумовлена впливом міфологізованої реальності. У драмі-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» це простежується на прикладі Лукаша, чия поведінка варіюється у спілкуванні з Мавкою, матір'ю та Килиною. Аналіз еволюції образу доцільно здійснювати шляхом зіставлення сюжетних епізодів, у яких розкриваються зміни внутрішнього світу героя під впливом як міфічних персонажів, так і представників людського світу [35].

Із творчістю Богдана-Ігоря Антонича, здобувачі освіти ознайомлюються у 11 класі, яка є яскравим прикладом активного міфологізму в українській поезії, що поєднує народно-язичницькі та християнські вимови. Навчальна програма визначає поезію Антонича як таку, що вирізняється метафоричністю та міфологізмом. На відміну від Лесі Українки, у якої міф є основою сюжету, в Антонича він виступає естетичним методом і світоглядною категорією.

Запропонована програмою поезія «Зелена Євангелія» є поетичним оспівуванням весни, у якій Богдан-Ігор Антонич поєднує народні уявлення про весну як символ відродження природи й оновлення людського буття з модерним художнім баченням цього архетипного образу. Міфологічний мотив білих коней, які кружляють на каруселі весни, відтворює праслов'янські космогонічні уявлення про циклічність життя. Водночас архетипні образи сонця, місяця та дзбана отримують оригінальну авторську інтерпретацію: вони осмислюються крізь світогляд людини гірського краю, наповнюючись конкретними природними барвами та емоційністю: «місяць, мов тюльпан,

червоний», «у дзбані сонце». Таким чином, поет створює цілісну картину єдності людини, природи й космосу.

Творчість Антонича являє собою національно-релігійну модель світу, вибудовану на основі творчого переосмислення української міфології. Оскільки давня міфологія є відображенням національної картини світу, міфопоетичний простір письменника можна розглядати як систему народних уявлень, трансформованих через індивідуальне світобачення поета. Метою його авторського міфотворення є реконструкція первісної гармонії між людиною та космосом, що виявляється у прагненні до духовної єдності зі світом природи [31].

Центральне місце в міфопоетичному світі Богдана-Ігоря Антонича посідає образ рідної землі, який поет інтерпретує багатогранно – як малу батьківщину, як країну та як одну з чотирьох першоелементних стихій – Землю, Повітря, Воду і Воду. У міфологічному контексті ці образи набувають глибинного світоглядного значення й постають у творчості митця як вираження національного способу мислення та духовної єдності з природою [32].

Таким чином, спираючись на народне світобачення, синтезує елементи язичницької та християнської традицій, утворюючи цілісну гармонійну систему, притаманну світосприйняттю людини української культури. Спираючись на лемківські космогонічні уявлення, митець осмислює людину і світ як єдину природну сутність, у якій взаємодіють різні божественні сили – незалежно від їхньої релігійної чи ідеологічної природи.

Отже, вивчення праукраїнської міфології та феномену міфологізму на рівні стаандарту й на профільному рівні суттєво відрізняється за своїми цільовими орієнтирами та методологічною складністю, попри використання спільної текстової бази – драми-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки та поезії Антонича.

У програмі рівня стандарту домінує образно-міфологічний підхід, спрямований на виявлення фольклорно-міфологічної основи художнього твору, аналіз походження образів міфологічного походження (зокрема Мавки чи Лісовика) у контексті дохристиянських вірувань, а також визначення їхньої

ролі у формуванні етико-світоглядної проблематики. У цьому випадку міф виконує функцію сюжетно-композиційної та ідейної структури твору.

Натомість профільний рівень навчання має дослідницько-аналітичну спрямованість і передбачає формування компетентного читача-дослідника, здатного до міфокритичного осмислення художнього тексту, виявлення глибинних архетипних структур та інтерпретації міфу, як універсальної моделі світосприйняття. Міф розглядається не як просте джерело сюжетних чи тематичних елементів, а як структуроутворювальний принцип, що відображає філософські концепції та авторське переосмислення архетипів. Це підтверджується використанням термінів «художній міфологізм», «міфологічні образи», зокрема в аналізі творчості Б.-І. Антонича, де здійснюється синтез язичницьких і християнських мотивів, а також залученням праць В. Свідзинського, що підносить інтерпретацію на рівень символічних структур національної ментальності. Крім того, профільний рівень доповнюється культурологічним компонентом, який дозволяє учням порівнювати міфологічні образи літератури з іншими видами мистецтва, формуючи цілісне уявлення про міф як стійкий культурний код.

Вивчення літературного твору з елементами міфології через призму міфопоетики сприяє усвідомленню результатів авторської рецепції міфу, його творчої трансформації та процесу конструювання письменником цілісної картини світу. Воно дозволяє простежити зв'язки тексту з культурним, релігійним та біографічним контекстом автора, виявити традиційні мотиви, сюжети та образи, які зазнали індивідуальної художньої інтерпретації.

2.2. Подання теоретико-літературних понять і методика опрацювання міфологічних образів у сучасних підручниках

Важливою умовою формування компетентного читача є усвідомлене засвоєння учнями літературознавчих понять. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від якісного навчально-методичного забезпечення. Відомості з теорії літератури – про роди, види, жанри, художні стилі та засоби зображення – необхідні для ґрунтовного аналізу художнього твору й мають

послідовно опановуватися учнями протягом усього періоду навчання. Однак авторський колектив навчальної програми, зазначає, що «відомості з теорії літератури (ТЛ) про художні засоби, жанри, літературознавчі поняття тощо, необхідні під час розгляду художнього твору, учні мають засвоїти лише на початковому, доступному рівні» – тому, робота над засвоєнням основних теоретико-літературних понять повинна була системною й відбуватися у взаємозв'язку, зокрема, із вивченням української літератури [27, с.9].

Зважаючи на те, що літературознавча термінологія є своєрідною «абеткою», якою варто користуватися не лише під час аналізу художніх текстів української та зарубіжної літератури, а й для інтерпретації творів різних видів мистецтва. До прикладу, поняття «художній стилі», «жанр», «образ», «символ», «художня деталь» та інші, можуть бути застосовані також й для аналізу музичних, живописних, театральних або кінематографічних творів.

Варто розглянути подання теоретичних понять, аналізованих у 1 підрозділі художніх творів, а саме: «драма-феєрія», «художній міфологізм», «міфологізм» та «асоціативність», авторами підручників з української літератури для учнів 10-11-х класів.

У підручнику «Українська література» О. Авраменко для 10 класу (рівня стандарту), відповідно до теми Лесі Українка «Лісова пісня», перед ознайомленням із художнім твором, у рубриці «Теорія літератури» автор подає значення «драми-феєрії», та тлумачить її, як «виразне ліричне начало, зіставлення природного й людського, широке використання міфічних і фольклорних образів, фантастичних елементів» [46, с.222].

А також після визначення поняття, автор подає приклади інших художніх творів, які належать до драм-феєрій, а саме «Затоплений дзвін» Г. Гауптмана та «Синій птах» М. Метерлінка. Такий прийом сприяє розвитку асоціативного мислення, формує вміння порівнювати художні твори різних культурних традицій і розуміти особливості модернізму.

У навчальному посібнику «Українська література» О. Авраменко для 11 класу (рівня стандарту) перед ознайомленням із біографічними даними та творчістю Б.-І. Антонича, автор у рубриці «Теорія літератури», тлумачить

значення «міфологізму, як спосіб поетичної реалізації міфу у творах оригінальної літератури», а також значення «асоціативності, як зв'язку між уявленнями, коли значення одного з них спрямоване до іншого на підставі спільних ознак, зумовлюючи виникнення нових, несподіваних, свіжих значень» [45, с.135].

Під час аналізу поезій Антонича у підручнику підкреслюється, що його творчість поєднує символізм, міфологізм і асоціативність.

Отже, у підручниках О. Авраменка для здобувачів освіти старшої школи, простежується цілісна система подання теоретико-літературних понять. Кожен термін вводить безпосередньо перед аналізом відповідного твору, супроводжується зрозумілим поясненням і прикладами з української та зарубіжної літератури. Такий метод сприяє не лише кращому засвоєнню понять, а й формуванню навички застосовувати їх у процесі інтерпретації художніх текстів.

Однак навчальна програма, передбачає не лише засвоєння теоретичних знань, а й їхнє практичне застосування, здобувачами освіти старшої школи. Зокрема, учні повинні опанувати вміння зіставляти особливості розкриття певної теми чи образу в різних видах мистецтва, здійснювати свідоме прочитання літературних творів, інтегрувати здобутий мистецький досвід у реальні життєві ситуації, а також створювати власні тексти, у яких відображаються індивідуальні ідеї, емоційно-чуттєвий досвід і використання адекватних художньо-виражальних засобів [27].

Дослідники підкреслюють, що візуалізація навчального матеріалу значно підвищує ефективність засвоєння відомостей із теорії літератури. Це положення набуває особливої актуальності в умовах цифрової епохи, адже сучасні здобувачі освіти, краще сприймають основну частину інформації за допомогою зору. Таким чином, вчителі активно застосовують умовно-схематичні засоби наочності вже під час пояснення теоретико-літературних понять. Ефективну підтримку в цьому процесі забезпечують матеріали, подані у шкільних підручниках і методичних посібниках. Крім того, учителі-словесники активно

залучають інформаційно-комунікаційні технології з метою створення сучасних візуальних засобів подання теоретичного матеріалу.

До прикладу, створення інфографіки, що спростить подання теоретичних понять та кращому їх розумінню для учнів. На етапі створення візуалізації та визначення формату стануть у нагоді численні онлайн-сервіси для генерації інфографіки, серед яких Infogr.am, Easel.ly, Draw.io та Canva.

Створимо, приклад такої інфографіки до вивчення поезії Б.-І. Антонича, оскільки візуальне представлення матеріалу сприяє швидшому орієнтуванню учнів у символічній системі його творі, чітко демонструючи взаємозв'язки між природними образами, міфологічними мотивами та релігійними символами. Така форма подання інформації активізує пізнавальну діяльність, розвиває асоціативне мислення та полегшує осмислення поєднання язичницьких і християнських елементів, ідеї духовної єдності людини з природою. Одночасне використання тексту й зображення забезпечує структурування знань і створює наочну основу для порівняльного аналізу, що поглиблює розуміння художнього міфологізму у творчості Антонича.

Розглянемо, ще наступні приклади, подання теоретичних понять «асоціативність», «міфологізм» та «міфологічні образи» на уроках літератури, на прикладі поезій Б. Антонича «Коляда» та В. Свідзинського «Холодна тиша. Місяцю надламаний...»:

1) «Метод асоціативного колажу» – розглядається як ефективний творчий метод, що сприяє глибокому розумінню асоціативного мислення у поетичній практиці. Після опрацювання поезії «Коляда» Антонича учням пропонується здійснити створення візуального або словесного колажу – комплексної добірки образів, кольорових домінант, звукових відтінків та емоційний відгуків, що виникають у процесі

сприйняття художнього тексту.

Вчитель акцентує увагу на тому, що поезія не репрезентує реальність прямолінійно, а передає її через мереживо асоціативні образи, так у поезії «Коляда»: срібні сани – символ чистоти й духовного шляху, сніжиста путь – елемент метафізичного простору. Під час виконання завдання учні можуть інтегрувати кольорові образи, цитати рядків, символи природи або релігійні мотиви. Обговорення результатів колажу дозволяє підкреслити, що багат шаровість образної системи творів письменника є проявом асоціативного мислення.

2) «Метод символічного аналізу» – передбачає поетапне дослідження ключових художніх образів тексту з позицій їх міфологічного походження та філософського змісту. До прикладу, під час вивчення поезії В. Свідзинського «Холодна тише...», учитель може запропонувати учням визначити ключові образи (місяць, виноград, мертве поле, зорі), розкрити їх міфологічні значення та простежити, як письменник переосмислює традиційні архетипи, створюючи власний духовний міф про очищення і відродження. Такий підхід формує в учнів уміння інтерпретувати текст на символічному рівні, бачити взаємозв'язок між міфом і поетичним мисленням, а також сприяє розвитку аналітичного та асоціативного мислення.

Отже, робота над теоретичними матеріалами повинна мати системний характер і здійснюватися у взаємозв'язку з аналізом конкретних художніх текстів, що забезпечує їх осмислене сприйняття. Показовим прикладом такого підходу є підручники О. Авраменка, у яких подано рубрику «Теорія літератури» із визначеннями ключових понять, що подаються безпосередньо перед аналізом художнього твору та супроводжується доступними поясненнями і прикладами з української та зарубіжної літератури.

Поєднання такої методики з творчими педагогічними підходами сприяє ефективному засвоєнню літературознавчих термінів, розвитку здатності учнів до інтерпретації тексту й формуванню цілісного літературознавчого мислення, що є важливою умовою підготовки здобувачів освіти до самостійного, усвідомленого читання та аналітичного осмислення художньої літератури.

2.3 Цифрові освітні інструменти та онлайн-платформи у вивченні міфологічних тем

Сучасна освіта динамічно трансформується під впливом цифрових технологій, які створюють нові можливості для організації навчання й викладання. Це особливо помітно в умовах поширення дистанційного навчання, що потребує оновлення традиційних методів і пристосування їх до онлайн-комунікації. Викладання української літератури також трансформується, цифрові інструменти не лише роблять навчальні матеріали різноманітнішими, а й підвищують пізнавальний інтерес учнів, стимулюють їхню творчу активність, сприяють самостійному опануванню знань і пошуку нестандартних рішень, що форму необхідні компетентності для подальшої успішної реалізації в житті [14].

Інформаційні технології відіграють ключову роль у забезпеченні ефективності сучасної моделі навчання, яка спрямована на активне залучення кожного учня до освітнього та дослідницького процесів [10, с. 58].

Застосування інтерактивних платформ, мультимедійних ресурсів, освітніх блогів, онлайн-дошок та спеціалізованих вебсайтів зумовлює формування модернізованої моделі навчального процесу, що відповідає потребам та когнітивним особливостям покоління цифрової доби. Водночас цей процес супроводжується низкою чинників, які потребують науково обґрунтованого осмислення: підвищення рівня методичної компетентності педагогів, забезпечення системного й результативного зворотного зв'язку, а також підтримання стабільної та ефективної комунікації в онлайн-середовищі.

Можна впевнено зазначити, що впровадження інтерактивних онлайн-платформ у навчання словесності створює сприятливі умови для формування в учнів ключових життєвих умінь і навичок, водночас сприяючи розвитку інформаційної, комунікативної та соціальної компетентностей. Сучасне впровадження інтерактивних технологій не тільки знайомить учнів із

потрібним навчальним матеріалом, але й перетворює їх на співавторів у процесі створення індивідуальних і унікальних робіт [12].

Використання освітніх онлайн-платформ у сучасному навчальному процесі уможливорює органічне поєднання теоретичного змісту з практично орієнтованими завданнями, що сприяє активізації креативного потенціалу учнів і стимулює розвиток їхніх когнітивних умінь. Інтерактивні засоби навчання забезпечують поглиблене опрацювання навчального матеріалу, підвищують рівень мотивації до навчання та створюють передумови для індивідуалізації освітньої траєкторії здобувачів освіти.

У процесі навчання учні набувають досвіду взаємодії в команді та групі. Зокрема, на заняттях з літератури школярі постійно вдосконалюють уміння самостійно опрацьовувати підручники, додаткові джерела та робочі тексти. Як стверджує Біляєв О. «це поступово формує їхню здатність досліджувати й аналізувати інформацію, виокремлювати ключові смисли з прочитаного або почутого, створювати логічно структуровані висловлення, а також сприяє розвитку розуміння тексту, мовного й культурного самовираження та формуванню основних комунікативних навичок як у межах групи, так і поза нею» [3].

Під час навчального процесу учні набувають досвіду роботи в команді та колективі. Зокрема, на уроках літератури вони постійно вдосконалюють уміння самостійно працювати з підручниками, додатковими джерелами та робочими текстами. Це поступово сприяє розвитку їхніх навичок дослідження та аналізу, здатності виділяти ключові ідеї з прочитаного чи почутого, формувати зв'язні тексти, глибше розуміти зміст творів, а також розвивати мовне та культурне самовираження й базові комунікативні вміння як у групі, так і поза нею [3, с. 60-64].

У сучасному викладанні літератури інноваційні педагогічні технології орієнтовані на формування в учнів здатності окреслювати проблеми, виявляти суперечності, висувати гіпотези та нестандартні ідеї, здійснювати аналіз й синтез інформації, а також знаходити та досліджувати необхідні дані. Як

зазначає, Ситченко А. «сутність інтерактивних методів полягає у включенні всіх учнів до процесу навчальної взаємодії» [38, с.28].

При цьому учні отримують можливість осмислювати власні знання та міркування. Колективна робота під час опрацювання й засвоєння літературного матеріалу передбачає індивідуальний внесок кожного учня. Важливого також забезпечити атмосферу доброзичливості й взаємної підтримки [34].

Отже, інтерактивне навчання, доповнене використанням онлайн-платформ, базується на принципі діалогічності та передбачає безперервну взаємодію між учителем і учнями в цифровому освітньому середовищі. Залучення онлайн-ресурсів сприяє формуванню пізнавальних, творчих і комунікативних потреб учнів, розвиває їхню самостійність, практичні вміння та можливості для самореалізації в онлайн-просторі.

Застосування цифрових технологій у викладанні літератури є невід'ємною складовою сучасного освітнього процесу, оскільки воно відповідає потребам учнів, які звикли активно користуватися інтернет-ресурсами у щоденному житті, та водночас сприяє їхньому особистісному розвитку. Використання електронних ресурсів, освітніх онлайн-платформ і інтерактивних методів дає можливість учителям адаптувати навчальний матеріал до індивідуальних освітніх запитів учнів, підвищувати їхню навчальну мотивацію та забезпечувати більшу гнучкість у поданні змісту. У підсумку це стимулює активну пізнавальну діяльність здобувачів освіти, а також формує в них критичне мислення та креативність – ключові компетентності, необхідні для успішної орієнтації в умовах швидких суспільних і технологічних змін.

Розглянемо, на прикладі онлайн платформ, «На урок», «Всеосвіта» та «Edera» вивчення міфології у художніх творах запропонованих навчальною програмою для 10-11 класів.

Освітня платформа «На урок» під час вивчення художніх творів, надає комплексні матеріали для опрацювання поезій. Ресурси платформи включають презентації з аналізом теми, ідеї, мотивів і художніх образів твору, а також пояснення символіки та застосованих художніх засобів. Також онлайн платформа пропонує вчителю методичні матеріали для організації уроку:

завдання для виразного читання, лексичні вправи, обговорення символів і мотивів, проблемні питання для аналізу, а також домашні та тестові завдання для самоперевірки. Розглянемо подання онлайн платформою, методичних матеріалів, на прикладі опрацювання теми Б. Антонич аналіз поезій «Різдво», «Коляда», «Зелена Євангелія» [4].

У розробці акцентується увага на міфопоетичному вимірі творчості письменника, демонструючи, як біблійний сюжет Різдва трансформується під впливом етнокультурного контексту Лемківщини та універсальних архетипів. Зокрема, лемки постають у ролі волхвів, що приносять «місяць круглий» – образ, який водночас символізує хліб, світло та національну ідентичність. Такі образи пропонуються учням для аналізу їхніх функцій у тексті, взаємозв'язку з міфологічними архетипами та символікою природи.

У матеріалі також детально подано особливості композиції віршів, окреслено їх жанрову природу, проаналізовано художні прийоми – метафори, інверсії, порівняння – та визначено головні смислові акценти. Аналізи віршів супроводжуються запитаннями рефлексійного характеру, які спонукають учнів до самостійного тлумачення символів, зіставлення християнських мотивів із дохристиянськими віруваннями, а також до усвідомлення внеску Антонича в національно-культурний дискурс. Таким чином, запропоновані матеріали формують всебічне й багатоаспектне вивчення поезій, інтегруючи аналітичний розгляд, культурологічні смисли та творче переосмислення, завдяки чому поглиблюється розуміння міфопоетичної картини світу Антонича.

На платформі «Всеосвіта» представлено комплекс навчальних матеріалів для уроків української літератури, що охоплюють біографічний, творчий та смисловий виміри письменників. Розглянемо методичні матеріали запропоновані платформою, під час вивчення теми «В. Свідзинський. Основні віхи життєвого шляху. «Холодна тиша. Місяцю надламаний...» [8]. За посиланням, розміщено презентацію, яка містить узагальнену інформацію про життєвий шлях автора, основні етапи його творчості, провідні мотиви, особливості індивідуальної поетичної стилістики й тематичні домінанти. Окрім загальної біографічної й теоретичної інформації, ресурс містить вправи

«Магічне світло образу» та «Крісло думок» для аналізу образної системи поезій. Також окремо подаються добірки питань для дискусій, теми для есе та творчі завдання, які стимулюють учнів до інтерпретації філософської образності поезій.

Проаналізуємо, також на прикладі методичних матеріалів, поданих для опрацювання теми «Б. Антонич «Зелена Євангелія» – нерозривна єдність природи й людини..» [7]. У матеріалі подано стислий огляд життєвого та творчого шляху поета, окреслено його філософське ставлення до природи, що формує підґрунтя для розуміння його поетичної системи. Особливу увагу приділено аналізу образної структури твору, а саме розкриття символічного значення природних мотивів та висвітлено ідею органічного зв'язку людини з довкіллям. Саме цей мотив виразно підсилює життєствердну концепцію вірша, у якій природа постає джерелом сили, внутрішньої рівноваги та духовного оновлення. Презентація структурована так, щоб стати ефективним інструментом для роботи на уроці, а саме завдяки опорно-логічним схем, ключових цитат, запитань для дискусії та рефлексії. Такий підхід допомагає школярам не лише засвоїти зміст твору, а й глибше осмислити його як культурологічний і філософський феномен, розвиваючи навички інтерпретації художніх образів та формування власного ставлення до символіки природи у поетичному контексті.

Варто розглянути, також освітню платформу «EdEra», що подає структурований і науково обґрунтований матеріал для опрацювання поезій Б. Антонича, зосереджуючи увагу на інтерпретації текстів крізь призму міфопоетичного світогляду автора. У рубриці «Лайфхаки з української літератури» подано глибокий і багатоплановий аналіз вірша «Різдво», де окреслено жанрову специфіку твору, основні мотиви та символіку, зокрема синтез язичницьких і християнських образів, серед яких знаковим постає образ місяця – «золотого горіха» в руках Марії [41].

Отже, застосування онлайн-освітніх платформ у сучасному навчальному процесі сприяє ефективному поєднанню теоретичних знань із практичними завданнями, що стимулює активізацію творчого потенціалу учнів та розвиток

їхніх мисленнєвих і пізнавальних навичок. Інтерактивні методи навчання забезпечують глибоке і всебічне опрацювання навчального матеріалу та підвищують навчальну мотивацію. Використання освітніх платформ EdEra, Наурок та Всеосвіта під час вивчення поезії Б. Антонича та В. Свідзинського забезпечує комплексне опрацювання уроку, інтегруючи аналітичний, культурологічний і творчий підходи. Ці платформи надають структуровані навчальні матеріали, що охоплюють літературний аналіз творів, розгляд символіки, мотивів і художніх засобів, а також передбачають завдання для дискусій, творчої діяльності й рефлексії.

2.4. Практична методична апробація: конспект уроку з інтеграцією праукраїнської міфології у 10–11 класах

Згідно з модельною навчальною програмою «Українська література» профільного рівня передбачено вивчення праукраїнської міфології, у художніх творах для 11-х класів. У межах цього розділу доречно розглянути твори Володимира Свідзинського, зокрема «Холодна тиша. Місяцю надламаний...», «Прозорий січень небо розтворив», як приклади сучасної інтерпретації міфологічних образів.

Пропонуємо конспект уроку, у якому буде обґрунтовано методичні підходи та засоби, що забезпечують ефективне опрацювання праукраїнської міфології на матеріалі поезій письменника, а також комплекс завдань із використанням сучасних онлайн-інструментів.

Клас: 11

Тема: В. Свідзинський. «Холодна тиша. Місяцю надламаний...»; «Прозорий січень небо розтворив». Міфологічні образи у поезії.

Мета:

навчальна: поглибити знання про життєвий і творчий шлях В. Свідзинського, проаналізувати поезії «Холодна тиша...» та «Прозорий січень небо розтворив»; опрацювати теоретико-літературні поняття «художній

міфологізм» і «міфологічні образи», як ці концепти втілюються у творчій спадщині В. Свідзинського;

розвивальна: розвивати аналітичне та критичне мислення школярів, формувати навички інтерпретації ліричних текстів та розвивати вміння створювати візуальні та цифрові творчі продукти;

виховна: виховувати емоційну чутливість та естетичне сприйняття природи.

Тип уроку: комбінований

Обладнання: підручник з української літератури, презентація, цифрові інструменти.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

1.1. Вправа «Музична ілюстрація» (створити атмосферу, включивши музику спокійну музику)

-Що викликає ця музика? Який настрій?

-Чи нагадує вона «холодну тишу» ?

II. Актуалізація опорних знань

- Які ключові події відбувалися в Україні в 20-30 роках XX століття?

- Які літературні течії були поширеними в цей період?

- Які настрої найчастіше відображалися в поезії того часу?

- Які елементи міфології можна зустріти в українській поезії того часу?

III. Мотивація навчальної діяльності учнів. Оголошення теми і мети уроку.

У найтонших переживаннях людина іноді шукає опору не лише в реальному світі, а й у глибоких сенсах, що зберігаються століттями в культурі – у міфах, архетипах, символах. Тому в поезії часто з'являються образи, які одночасно конкретні й вічні: тиша, світло, ніч, холод, прозорість чи зима.

Тому темою нашого уроку – творчість Володимира Свідзинського, аналіз його поезії «Холодна тиша..» та «Прозорий січень небо розтворив», а також вивчення художнього міфологізму й міфологічних образів у його ліриці.

Ми дослідимо, як поет використовує природні картини як носії глибинних смислів, визначимо, які міфологічні мотиви та архетипні образи простежуються в його творах та зрозуміємо, як за допомогою тиші, холоду, прозорості та простору В. Свідзинський створює власний художній міф.

IV. Вивчення нового матеріалу

4.1. Робота з біографією письменника

Володимир Свідзинський – український поет та перекладач. Він здобував освіту в Тиврівському духовному училищі, Кам'янець-Подільський духовній семінарії та Київських вищих комерційних курсах. Працював на Поділлі, під час Першої світової війни служив у війську, а згодом мешкав у Кам'янці-Подільському та Харкові, займаючись літературною і науковою діяльністю.

Літературний дебют відбувся у 1912 році в журналі «Українська хата». Серед основних збірок автора – «Ліричні поезії», «Вересень» та «Поезії». Він також відомий перекладами з європейських мов, а також першим повним поетичним перекладом «Слово о поході Ігорів» сучасною українською мовою [44, с.38].

Як стверджує, громадський діяч та поет В. Стус, що «поезія Свідзинського – то тільки засіб шляхетної герметизації власного духу.. Замкнутися, щоб зберегтися. Змаліти, щоб не помилитися у власній суті. Стати збоку, щоб не бути співучасником» [44, с.38].

3.1. Робота із теоретичними поняттями

- Перш ніж перейти до аналізу поезій, ознайомимось із теоретичними поняттями «художній міфологізм» та міфологічні образи»
- А за допомогою онлайн інструмента Adobe firefly, створимо зображення відповідно до аналізованих понять
- Проаналізуємо із слайду презентації, що ж таке художній міфологізм та міфологічні образи .

3.2. Аналіз поезій В. Свідзинського

Прочитаймо поезію «Холодна тиша. Місяцю надламаний..»»

- Яке враження залишає поезія? Які почуття вона пробуджує?
- Яким постає ліричний герой на початку твору?
- Спробуймо визначити тему та ідею поезії.
- Знайдемо образи-символи у творі.
- Як ви гадаєте чому місяць «надламаний» - що це означає для внутрішнього світу ліричного героя?

Також ми сьогодні проаналізуємо, ще один вірш письменника «Прозорий січень небо розтворив»

Прочитавши поезію, визначимо:

- як зимовий пейзаж сприяє розкриттю внутрішнього стану ліричного героя?
- яке символічне значення набувають образи спогадів, паростка та постаті «в білому убранні»?

- яким чином співіснування мотивів світла й утрати визначає філософську тональність твору?

Тепер визначимо головну тему та ідею твору.

Наступне наше завдання, згенеруємо за допомогою онлайн інструменту Narkein AI візуалізацію визначених нами тем у поезіях.

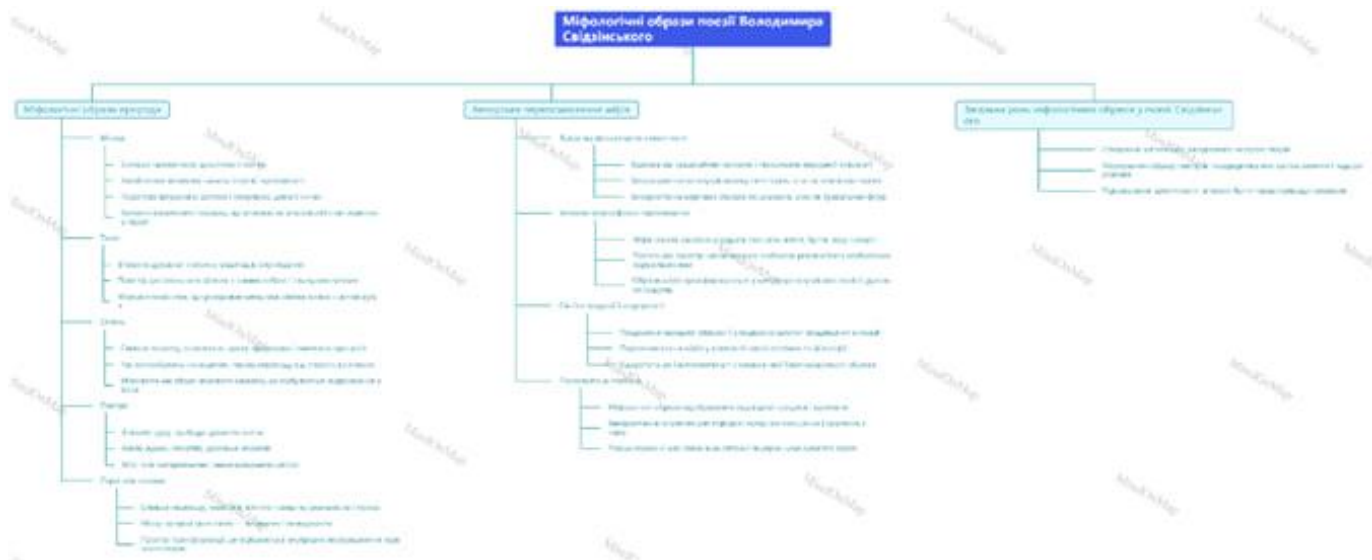

3.3. Карта «Міфологічні образи у поезіях»

Узагальнимо знання про художній міфологізм і міфологічні образи у творах та створимо ментальну карту за допомогою онлайн платформи MindOnMap.

Визначимо обов'язкові гілки, що будуть міститися на карті:

- 1) Міфологічні образи природи (місяць, тиша, січень)
- 2) Космогонічні мотиви (взаємодія світла й темряви)
- 3) Авторське переосмислення міфів
- 4) Емоційно-символічне навантаження образів

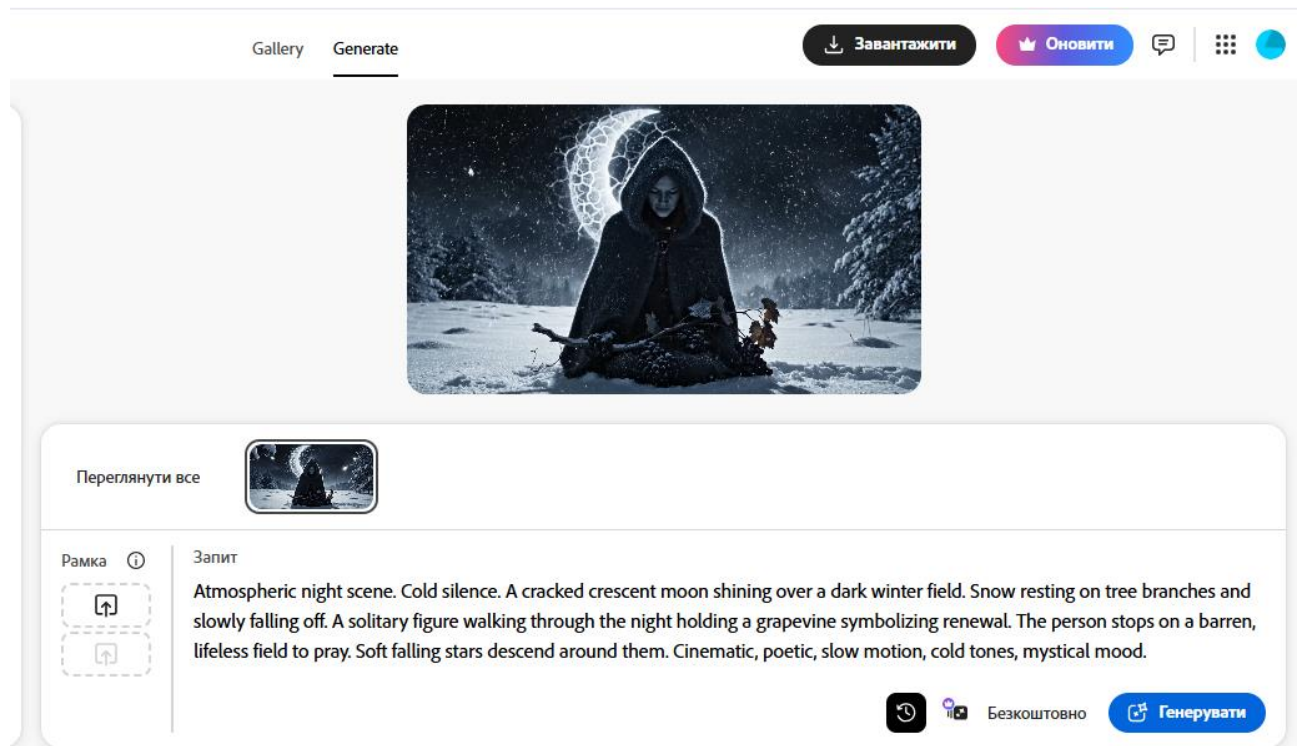

3.5. Створення відеоінтерпретації міфологічного образу

Ваше завдання створити коротке відео за допомогою онлайн інструменту Adobe firefly, у якому ми проаналізуємо один із міфологічних образів, представлених у поезіях.

Ваше завдання, поділитися на три групи та виконати завдання:

- 1) обрати один ключовий образ із поезії;
- 2) скласти короткий текстовий опис 2-3 речення, який передаватиме: настрій образу, його міфологічний зміст, характерні художні особливості;
- 3) ввести опис у програму та згенерувати відео;
- 4) продемонструвати відео класу.

V. Підсумок уроку

4.1. Хмара слів

- Аби узагальнити ключові поняття та міфологічні образи, в опрацьованих поезіях, ваше завдання створити хмару слів, ввівши слова, що відображають головні настрої, символи й мотиви у художніх творах.

- Які слова візуально домінують?

- Як це співвідноситься з провідними мотивами у ліриці Свідзинського?

- Яке слово найточніше передає настрої поезій?

2.5. Методичні рекомендації щодо використання онлайн інструментів у старшій школі.

У сучасному навчальному середовищі цифрові інструменти стають ключовим чинником розвитку в учнів старшої школи аналітичних, інтерпретаційних, медіа- та інформаційних компетентностей. Використання онлайн-ресурсів під час опрацювання літературних творів поглиблює розуміння текстів, стимулює творчу активність учнів та підсилює їхню мотивацію у вивченні художніх творів. Найбільшу практичну цінність мають сервіси, які дозволяють візуалізувати складні теоретичні категорії, моделювати образи й сюжети та створювати інтерактивні дидактичні матеріали. Серед онлайн інструментів, варто виокремити Napkin AI, Adobe Firefly, MindOnMap та Kling AI Text-to-Video, які забезпечують цифровий супровід уроків літератури.

Розглянемо, онлайн інструменти та їх переваги щодо використання на уроках української літератури.

Генератор інфографіки Napkin AI доцільно використовувати під час систематизації й узагальнення навчального матеріалу. За його допомогою можна наочно подати структуру мотивів, символів та тематичних ліній під час опрацювання художнього твору, а також показати взаємозв'язки між персонажами та створити візуальні моделі художнього світу. Застосування інфографіки сприяє формуванню логічного мислення й умінню лаконічно передавати інформацію.

Онлайн інструмент Adobe Firefly надає широкі можливості для художнього осмислення літературних образів. Створені учнями візуальні інтерпретації дають змогу глибше передати емоційний зміст поетичного чи прозового твору, а також звернутися до символів та архетипних мотивів. Такий формат роботи стимулює творчу активність старшокласників і сприяє формуванню особистісного прочитання твору.

Інструмент Kling AI Text-to-Video дає змогу перетворювати текстові описи на короткі анімовані відеофрагменти. Цей інструмент доцільно використовувати для реконструкції основних сцен твору, створення буктрейлерів або передачі складних міфологічних образів у візуальній формі.

Формат відео підсилює зацікавлення учнів і сприяє глибшому розумінню розвитку сюжету та побудови образного світу.

Також ефективним інструментом для створення ментальних карт, можна назвати MindOnMap, який допомагає організувати навчальний матеріал та наочно відобразити структуру твору, розвиток сюжету, характери персонажів або систему образів. Такий метод роботи сприяє розвитку у школярів аналітичного мислення та вмінню системно підходити до опрацювання художнього твору.

Використання онлайн-інструментів на уроках літератури у старших класах має базуватися на наступних методичних рекомендаціях:

1. використання цифрових інструментів, необхідне для того, щоб вони ставали інструментом глибшого аналізу художнього тексту;
2. під час розгляду творів слід застосовувати онлайн інструменти, які допомагають розкрити архетипні образи, використовуючи інфографіки та візуальні матеріали;
3. текстуальне вивчення художнього твору варто поєднувати із традиційними методами навчання.

Запровадження таких рекомендацій, сприятиме:

1. формуванню читача, що здатен інтерпретувати художній текст;
2. розширенню знань про символи, мотиви й образи у контексті культури та праукраїнської міфології;
3. вихованню поваги та ціннісного ставлення до національної культурної спадщини через краще розуміння її художніх особливостей.

Пропонуємо наступні практичні завдання для використання описаних онлайн інструментів:

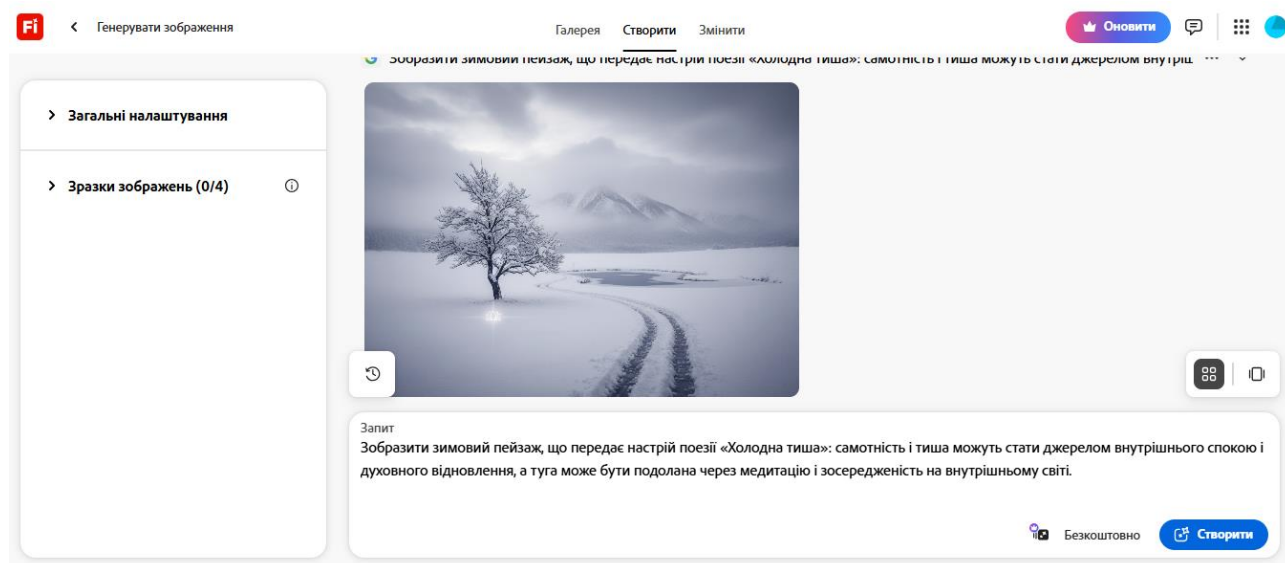
1. Створення інфографіки «Символіка природи у поезії Антонича»

Учні, за допомогою інструмента Narking AI, окресливши ключові поняття, створюють інфографіку.

2. Створення зображення, зимового пейзажу поезії «Холодна тиша»

Учні за допомогою інструмента Adobe Firefly, створюють зображення аби передати емоційний стан поезії.

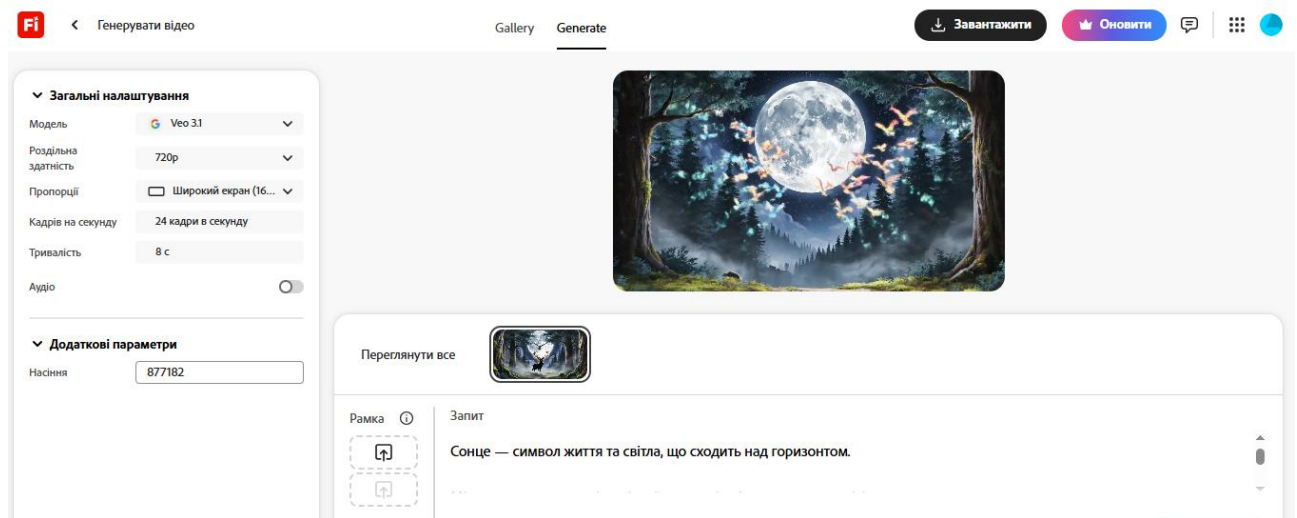
3. Міфопоетична інтерпретація персонажів «Лісової пісні»

На прикладі інструмента Adobe Firefly створити візуальні образи Мавки, Лукаша та інших лісових персонажів у художньо-міфологічній інтерпретації, підкресливши символіку лісу.

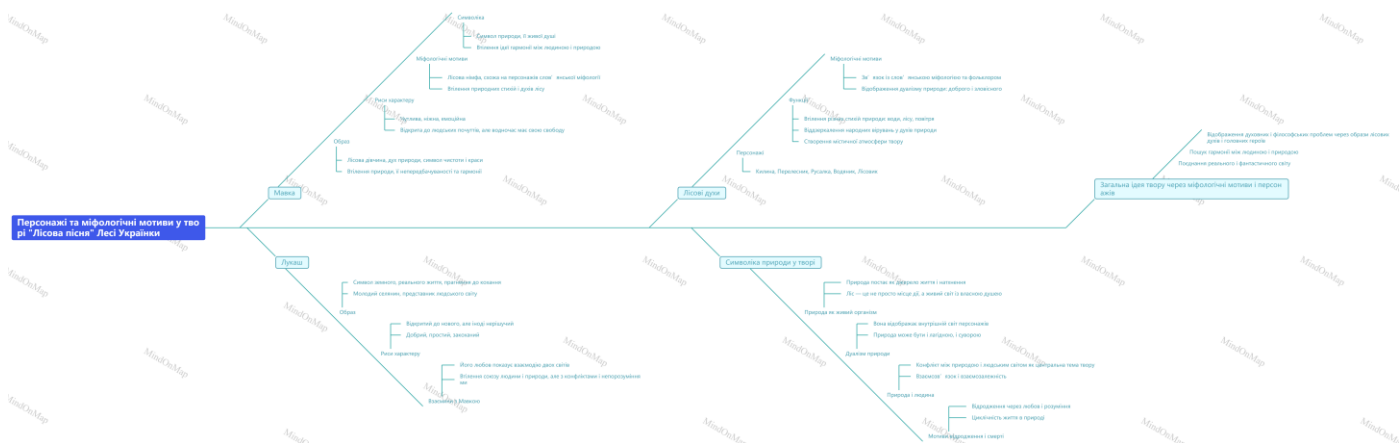

4. «Міфологічні образи природи у поезії Антонича»

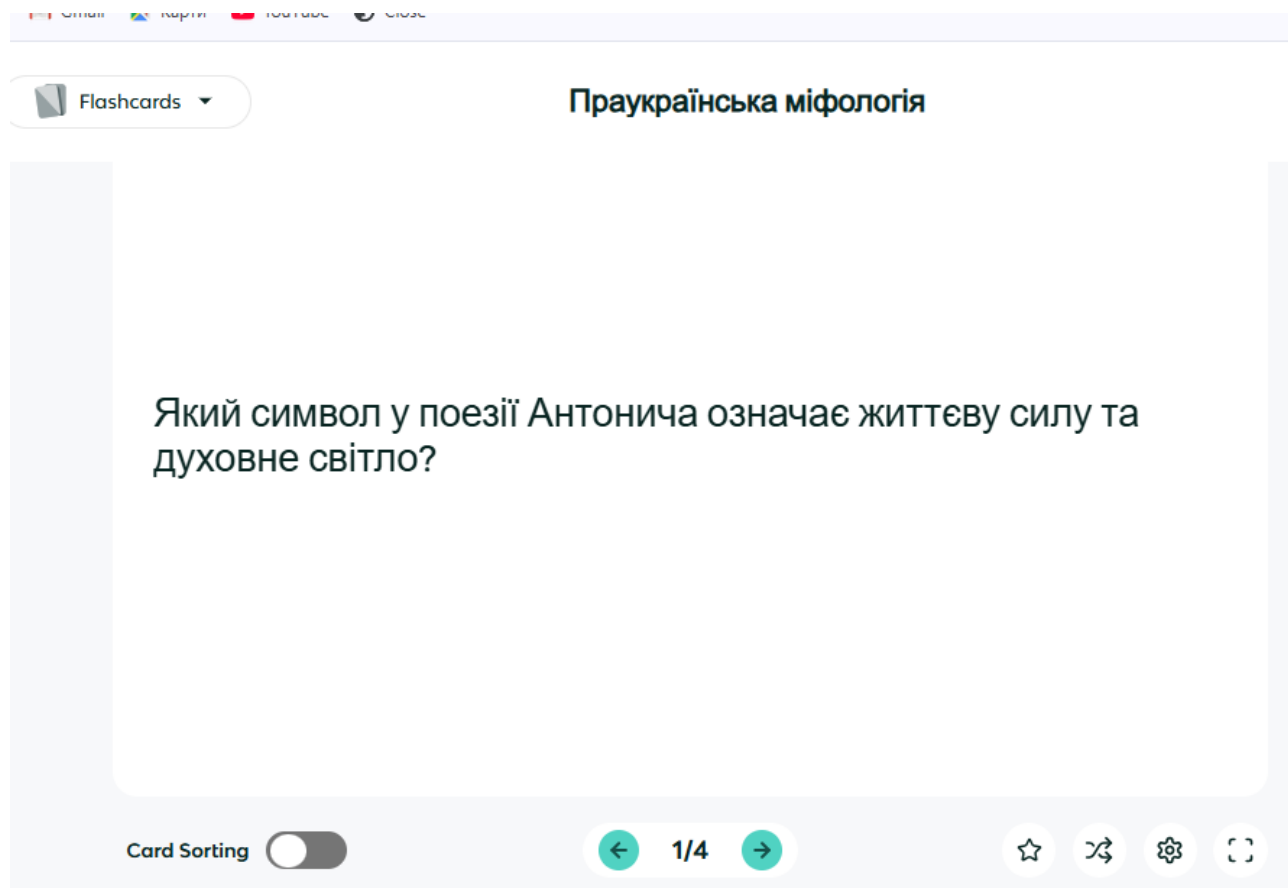
За допомогою інструмента Kling AI Text-to-Video створити коротке відео, яке відтворює міфологічні образи природи.

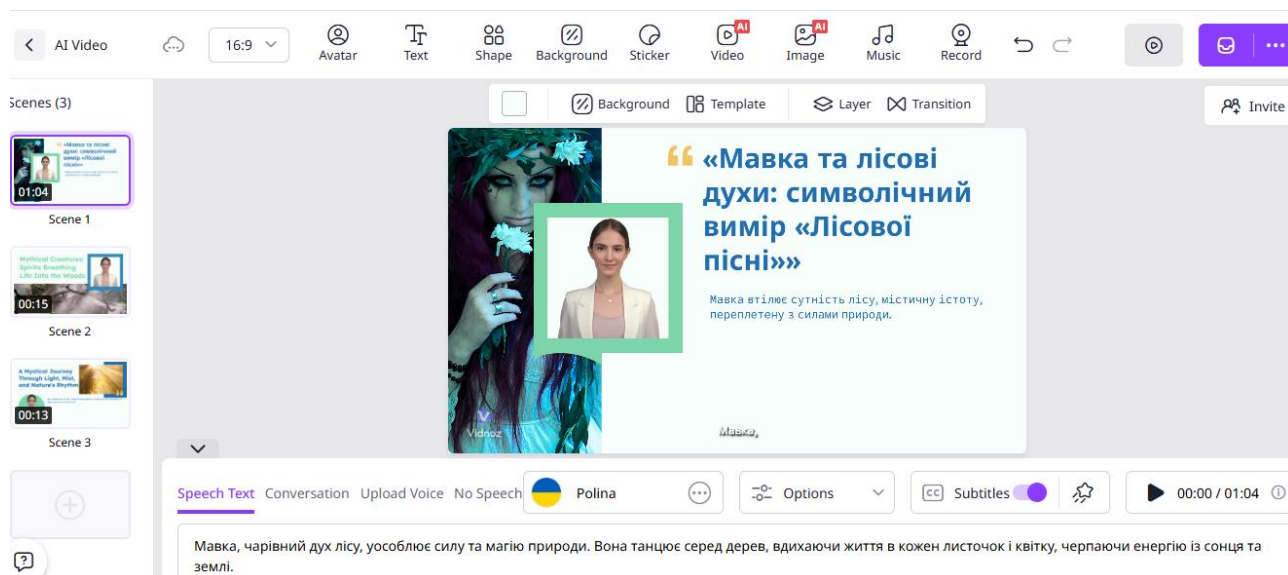
5. Структурна карта міфологічних персонажів «Лісової пісні».

6. Інтерактивні картки «Архетипи і мотиви тиші у поезії Б.-І. Антонича»

7. Відеопрезентація «Мавка та лісові духи: символічний вимір «Лісової пісні»».

Отже, використання онлайн інструментів на уроках літератури у старших класах відкриває нові шляхи для глибшого аналізу художніх текстів, доповнюючи традиційні методи сучасними формами роботи. Створення інфографік, ментальних карт чи візуалізацій сприяє розвитку аналітичного, образного й критичного мислення школярів та вміння презентувати власне бачення змісту твору. Описані методичні рекомендації розширюють можливості для особистісного та творчого розвитку учнів, поглиблює їх мотивацію до читання та інтерпретації художніх творів.

РОЗДІЛ ІІІ

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МЕТОДИКИ ВИВЧЕННЯ МІФІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШИХ КЛАСАХ

3.1. Етапи педагогічного експерименту з вивчення праукраїнської міфології

Експериментальна робота була спрямована на вдосконалення методики опрацювання праукраїнської міфології та художнього міфологізму на уроках української літератури на основі матеріалу поезій В. Свідзинського. Її реалізовано в межах занять з учнями 11 класу. Дослідження охоплювало три етапи: підготовчий, основний і завершальний, що забезпечило цілісне та послідовне формування міфологічної компетентності старшокласників. У роботі враховано, що початкове ознайомлення школярів із міфом відбувається у 5 класі, коли учні вперше отримують системні уявлення про праукраїнську міфологію через казки, легенди та міфи про світобудову.

Підготовчий етап передбачав визначення організаційно-методичних засад упровадження міфологічного компонента в старшій школі. Було здійснено аналіз змісту шкільного курсу української літератури, який побудований на принципі поступового ускладнення навчального матеріалу, від опанування базових міфологічних уявлень у 5 класі – до їхнього глибинного осмислення в 11 класі через прочитання та інтерпретацію художніх текстів. Особливий акцент зроблено на роботі з поезіями В. Свідзинського «Холодна тиша. Місяцю надламаний...» і «Прозорий січень небо розтворив..» як творами, що містять яскраво виражені міфологічні структури. На цьому етапі добиралися наочні та онлайн платформи, окреслювався алгоритм діяльності учнів, застосовувалися методи анкетування, аналізу навчально-методичних джерел, спостереження та узагальнення педагогічного досвіду. Також відбулося проведення першого блоку анкетування, метою якого стало визначення рівня зацікавленості учнів темою, а також оцінка їхніх умінь аналізувати символи та працювати з художніми символами.

Основний етап був присвячений практичній перевірці запропонованої методики у 11 класі. Здобувачі освіти здійснювали текстуальний, символічний та інтерпретаційний аналіз поезій, виокремлюючи ключові міфологічні символи й архетипні образи – місяць, тишу, зимовий простір, прозорість чи світло. Виявлені образи символи зіставлялися з давніми праукраїнськими уявленнями про структуру світу.

До прикладу після прочитання поезій, учням наводилися питання, для обговорення першого враження прочитаного:

- Яке враження залишає поезія? Які почуття вона пробуджує?
- Яким постає ліричний герой на початку твору?
- Спробуймо визначити тему та ідею поезії.
- Знайдемо образи-символи у творі.
- Як ви гадаєте чому місяць «надламаний» - що це означає для внутрішнього світу ліричного героя?

На завершальному етапі визначався рівень сформованості в учнів умінь розпізнавати міфологічні образи, аналізувати символічні компоненти поетичного тексту, порівнювати міфологічні мотиви творів і встановлювати їх зв'язок із праукраїнською міфологією. Було опрацьовано якісні та кількісні результати навчальних досягнень одинадцятикласників. А також було проведено другий блок анкетування після проведеного експериментального уроку, метою якого було визначити рівень засвоєння матеріалу, зростання інтересу до теми та розвитку умінь аналізувати міфологічні образи й символи у поезіях.

Паралельно з аналізом художніх образів школярі здійснювали систематичне опрацювання теоретичних літературознавчих понять, необхідних для розуміння міфологічного рівня поетичного тексту. Вони ознайомилися із ключовими термінами – міф, архетип, художній міфологізм та міфопоетичний образ, опрацьовуючи матеріал за допомогою схематичних конспектів, інтерактивних словників та ментальних карт, що сприяло наочності та структурованому засвоєнню знань.

Для поглибленої інтерпретації та візуалізації матеріалу учні активно застосовували цифрові платформи: MindOnMap – для створення ментальних карт, NarKin AI – для генерації інфографіки, що відображає ключові літературні теми, а також Adobe Firefly – для творчого художнього переосмислення. Такий комплексний підхід забезпечував поєднання текстового аналізу з візуальним моделюванням змісту, сприяв розвитку інтерпретаційних умінь учнів і поглиблював їхнє розуміння зв'язку між художніми образами та праукраїнською міфологічною традицією.

До прикладу, учням було запропоновано:

1) створити ментальну карту, аби проаналізувати міфологічні образи природи, авторське переосмислення міфів та емоційно-символічне навантаження символів;

2) створити відео у якому за допомогою опису, школярі проаналізують міфологічні образи представлені у поезіях;

3) для визначення теми та ідеї поезій, запропоновано скористатися онлайн інструментом.

Сучасний освітній процес вимагає таких методів навчання, які забезпечують формування в учнів активної позиції, розвиток загальнонавчальних та дослідницьких умінь, стимулювання стійкого пізнавального інтересу та набуття не лише окремих умінь, а повноцінних компетентностей.

Опрацювання художніх текстів створює сприятливі умови для гармонійного розвитку особистості, підсилює значущість практичної та творчої діяльності школярів, формує здатність отримувати інформацію з різних джерел, осмислювати та систематизувати її, а також використовувати методи пізнавальної й творчої роботи.

3.2. Комплексний аналіз та порівняння результатів педагогічного експерименту

На підсумковому етапі експериментального навчання здійснювали оцінювання навчальних результатів учнів, визначаючи рівень сформованості

їхніх умінь і навичок застосовувати наочність та цифрові онлайн інструменти на уроках української літератури. Отримані результати порівнювали з даними, зафіксованими на початку дослідної роботи та після її виконання у 11 класі.

Здобувачам освіти 11 класів, було запропоновано два блоки анкетування, спрямовані на визначення рівня їх знань до початку експериментального навчання та після його завершення. Порівняння відповідей дало змогу простежити динаміку сформованості понять і вмінь, пов'язаних із опрацюванням міфологічних образів у поезіях та використання цифрових інструментів під час уроків.

У першому блоці анкетування до проведення експерименту, було подано наступні запитання:

1. Оцініть ваш рівень про творчість В. Свідзинського.
2. Що ви знаєте про міфологічні образи в українській поезії?
3. Чи доводилось вам аналізувати художній міфологізм у поезії раніше?
4. Укажіть, які методи навчання допомагають вам найкраще розуміти поетичний текст.
5. Що вам найскладніше під час аналізу поезії?

Проаналізуймо, результати першого блоку анкетування у діаграмах.

Діаграма 1. Результати відповідей учнів на перше питання

Отримані результати свідчать, що більшість учнів має лише поверхнєве знайомство з творчістю Свідзинського: 50% знають його ім'я, але не знайомі з його творами. Це підкреслює необхідність більш глибокого ознайомлення учнів

із поетичною спадщиною автора та формування базових уявлень про його поетичний стиль. Водночас лише 15% учнів добре орієнтуються в його творчості, що свідчить про наявний потенціал для підвищення поінформованості та розвитку літературного інтересу.

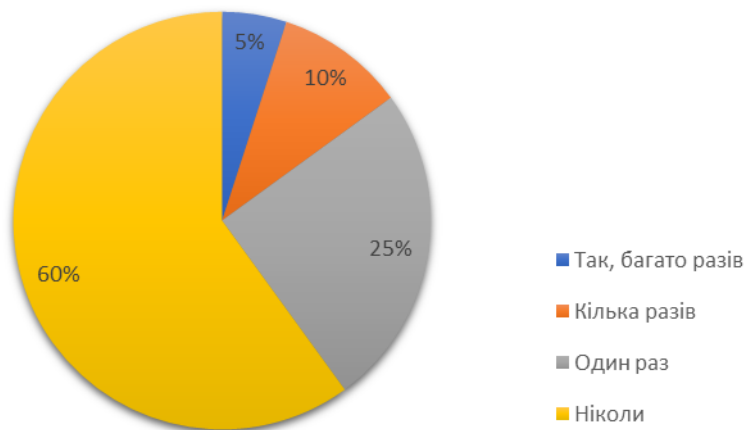
Діаграма 2. Результати відповідей учнів на друге питання

Згідно з діаграмою, більшість учнів має лише базові або поверхові знання про міфологічні образи в поезії. Це підкреслює необхідність систематичного опрацювання теми, що включає пояснення ключових літературознавчих понять – міф, архетип, символ та демонстрацію їх застосування на прикладах поезій. Крім того, результати вказують на потребу розвитку в учнів навичок аналізу художнього тексту крізь призму міфологічних мотивів, що сприятиме поглибленому розумінню творчості письменника та формуванню критичного мислення.

Діаграма 3. Результати відповідей учнів на третє питання

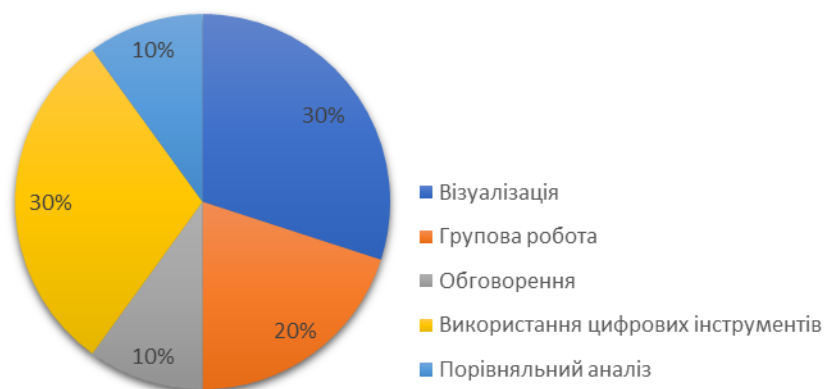
3. Чи доводилось вам аналізувати художній міфологізм у поезії раніше?

На дане запитання учнів відповіли так, що більшість із них, а саме 60 % раніше не мали досвіду аналізу художнього міфологізму в поезії. Це свідчить про необхідність під час уроку надати чіткий алгоритм роботи із поезіями, пояснити способи інтерпретації символів та міфологічних образів, а також продемонструвати методику формулювання висновків. Такий підхід сприятиме формуванню в учнів системного мислення, розвитку критичних навичок аналізу та глибшому розумінню творчості письменника.

Діаграма 4. Результати відповідей учнів на четверте питання

4. Укажіть, які методи навчання допомагають вам найкраще розуміти поетичний текст.

Із відповідей проаналізованих у діаграмі, бачимо, що учні надають перевагу навчальним методам, які поєднують наочність та інтерактивність. Це свідчить про те, що застосування візуальних матеріалів, групових дискусій, використання цифрових інструментів значно підвищує ефективність уроку та

сприяє засвоєнню матеріалу та глибшому розумінню міфологічних образів у поезії. Окрім того, інтерактивні та візуальні підходи стимулюють активну участь школярів на уроці та формують навички аналізу художніх текстів у контексті міфологічної традиції.

Діаграма 5. Результати відповідей учнів на п'яте питання.

Учні демонструють певні складнощі у впізнаванні художніх образів та правильному тлумаченні символів, що свідчить про потребу у більш структурованому підході до роботи з текстом. Це підкреслює необхідність проведення покрокового аналізу матеріалу на уроці, із детальним поясненням значення міфологічних та символічних елементів, а також формування навичок інтерпретації через обговорення та візуальні схеми.

Отже, проаналізовані результати першого блоку анкетування до проведення експерименту показують, що на початковому етапі уроку школярі мають обмежені знання про творчість В. Свідзинського та особливості художнього міфологізму, і більшість із них раніше не здійснювала аналіз творів через призму міфологічних образів. Найбільші труднощі виникають у визначенні художніх образів та інтерпретації символів. Водночас учні виявляють значний емоційний інтерес до матеріалу, а також використанні на уроці інтерактивних та візуальних інструментів, що сприятимуть глибшому

засвоєнню матеріалу, розвитку навичок аналізу та підвищенню зацікавленості учнів у процесі навчання.

У другому блоці анкетування після проведення експерименту, було запропоновано наступні питання:

6. Наскільки змінився ваш рівень знань про В. Свідзинського?
7. Чи зрозумілі вам після уроку міфологічні образи, використані у поезіях?
8. Оцініть ефективність методів, використаних на уроці.
9. Наскільки урок допоміг вам краще зрозуміти міфологічний рівень поезії?
10. Наскільки цікавою була робота з поезіями?

Представимо, результати другого блоку анкетування у діаграмах.

Діаграма 6. Результати відповідей учнів на шосте питання

Більшість учнів зазнали значне або системне покращення знань про письменника, що свідчить про високу ефективність застосованих на уроці методик. Використання пояснень, наочних матеріалів та інтерактивних завдань сприяло не лише запам'ятовуванню ключових фактів, а й упорядкуванню та осмисленню інформації, що дозволяє школярам глибше розуміти літературну спадщину В. Свідзинського. Водночас невеликий відсоток учнів, які відчули мінімальні зміни у своїх знаннях, демонструє необхідність індивідуального підходу, а саме додаткові повторення, практичні вправи чи персоналізовані завдання можуть допомогти цим учням повністю засвоїти матеріал і досягти

стабільного рівня розуміння. Загалом результати діаграми свідчать про позитивний вплив методик на формування системних знань про творчість письменника.

Діаграма 7. Результати відповідей учнів на сьоме питання

За результатами опитування видно що більшість учнів (50%) повністю зрозуміли міфологічні образи, використані у поезіях, а ще 35 % зазначили, що зрозуміли їх частково. А 10% учнів залишилися з частковим нерозумінням образів, і лише 5% не змогли їх зрозуміти. Це свідчить про ефективність застосованих методик пояснення та аналізу текстів, хоча певна частина учнів потребує додаткового роз'яснення символіки та значення міфологічних мотивів.

Діаграма 8. Результати відповідей учнів на восьме питання.

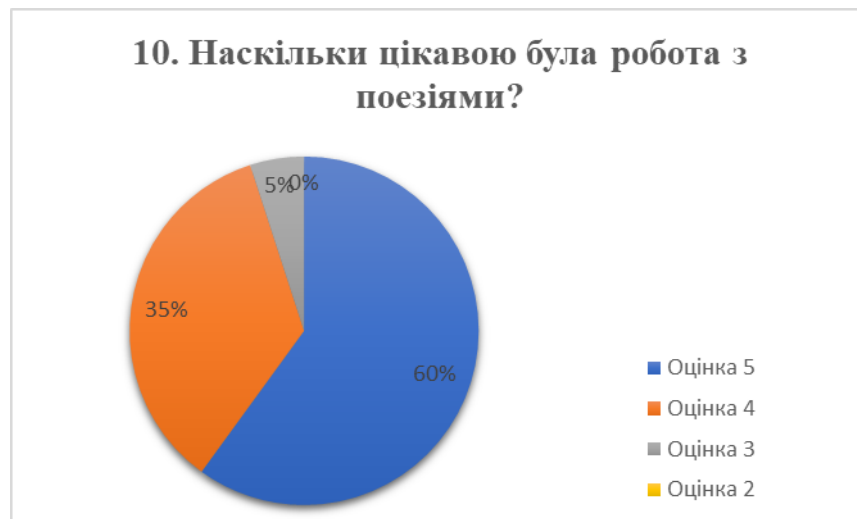
Учні високо оцінили всі обрані методи навчання. Найбільший відсоток отримала візуалізація, що свідчить про значну роль наочних матеріалів та інфографіки у сприйнятті інформації. Робота в групах та ментальні карти підтверджують ефективність активного та структурованого підходу до навчання. Порівняльне читання також залишається важливим засобом аналізу текстів, хоча менш популярним серед учнів. Бачимо, що всі методи сприяли підвищенню мотивації та кращому засвоєнню матеріалу.

Діаграма 9. Результати відповідей учнів на дев'яте питання.

Більшість учнів відзначили, що урок значною мірою або повністю допоміг їм краще зрозуміти міфологічний рівень поезії. Частково урок допоміг 20 % опитаних, і жоден учень не вказав, що урок зовсім не допоміг. Це свідчить про високу ефективність застосованих методів, цифрових інструментів на уроці, під час пояснення міфологічних аспектів поезії, що сприяє глибшому розумінню учнями художніх образів та символів.

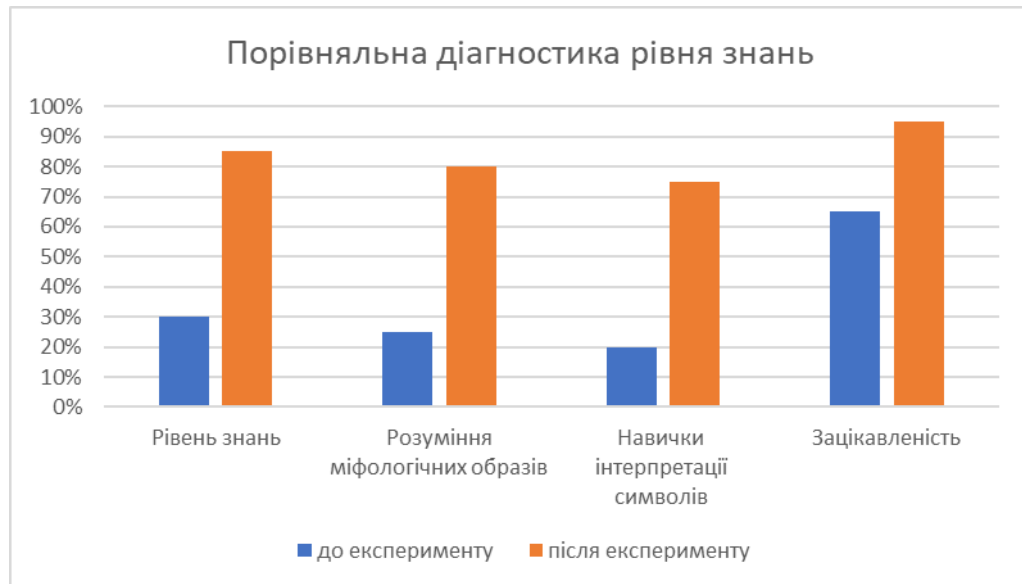
Діаграма 10. Результати відповідей учнів на десяте питання.

Ці дані засвідчують про високий рівень зацікавленості здобувачів освіти у роботі з поезією та позитивне сприйняття матеріалу на уроці. Згідно з діаграмою, переважна більшість школярів – 95%, оцінили роботу з поезіями позитивно, поставивши оцінки «4» або «5». Зокрема 60% учнів вважають заняття дуже цікавим, що є найвищим показником і вказує на сильний інтерес до матеріалу. Ще 35% учнів оцінили як цікаву. Нейтральні відповіді становлять лише 5 %, а негативних оцінок взагалі не зафіксовано, що демонструє заняття, як цікаве та інформативне. Таким чином, результати підтверджують, що поезія є пізнавальним навчальним матеріалом для старшокласників, сприяючи розвитку їх навичок інтерпретації художніх текстів.

Отже, проаналізувавши відповіді учнів, у другому блоці анкетування після проведеного експерименту, можемо зробити висновок, що помітно підвищився рівень знань про В. Свідзинського та глибшим стало розуміння міфологічних образів та символів у поезіях. Спостерігається покращене емоційне сприйняття поетичних текстів, підвищена зацікавленість у подальшому опрацюванні міфологічних елементів та позитивна оцінка застосованих методів та освітніх інструментів на занятті.

Проаналізувавши відповіді школярів, можемо зробити порівняльну діагностику рівня знань до та після проведеного експерименту.

Отримані результати порівняльного аналізу даних до та після проведення експериментального уроку демонструють динаміку у засвоєнні знань та розвитку аналітичних умінь учнів. Якщо на початковому етапі рівень поінформованості про творчість В. Свідзинського становив 30%, а розуміння міфологічних образів – лише 25%, то після використання інтерактивних, творчих та візуальних методів навчання ці показники підвищилися до 85% і 80% відповідно.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було проаналізовано особливості вивчення праукраїнської міфології в старшій школі, під час вивчення художніх творів Лесі Українки, Б.-І. Антонича та В. Свідзинського. Також з'ясовано особливості поєднання міфологічних мотивів у навчальний процес та їх сприйняття учнями 10-11 класів.

Під час нашого дослідження ми дійшли таких висновків:

1. Міфологія є унікальним і творчим методом мистецтва, що спирається на універсальний та незмінний вплив міфу, який виступає першою формою історичного осмислення і базується на глибинних структурах колективного несвідомого. Цей підхід передбачає оригінальну інтерпретацію та поетичне переосмислення міфу у літературних творах, де початковий зміст адаптується до авторського бачення.

2. Українська міфологія є не просто системою давніх вірувань, а й важливим джерелом духовної й культурної спадщини. Вона органічно поєднує елементи язичницьких та християнських традицій, формуючи унікальне світосприйняття, що підкреслює гармонійний зв'язок людини з природою та суспільством. Міфологічні символи, втілені у народній творчості, стали невід'ємною частиною національної ідентичності, наголошуючи на самобутності української культури.

3. Ефективне вивчення міфологічних текстів передбачає не лише занурення в їхні жанрові й психологічні особливості, але й розуміння їхньої культурної та світоглядної цінності. Також важливо вміти аналізувати, як міфологічні мотиви видозмінюються і адаптуються до сучасної української літератури. Для досягнення цієї мети слід використовувати цифрові платформи, онлайн інструменти, що допомагає учням глибше осягнути значення міфів та сприяє формуванню цілісного світогляду.

4. Опрацювання теоретичного матеріалу повинно здійснюватися поступово та разом із аналізом конкретних художніх творів, що сприяє глибшому та більшому усвідомленому сприйняттю літератури. Яскравим прикладом

подання теорії, ми простежили у підручнику О. Авраменка, де у окремій рубриці «Теорія літератури», автор подає ключові поняття безпосередньо перед розглядом тексту, доповнивши їх доступними поясненнями та прикладами. Поєднання такої структури викладу допомагає формувати цілісне розуміння літературознавства, необхідне для самостійного та усвідомленого читання художніх текстів.

5. Використання онлайн-освітніх платформ у сучасному навчальному процесі дозволяє ефективно поєднувати теоретичні знання з практичними завданнями, сприяючи розвитку творчого потенціалу учнів, їхніх аналітичних та пізнавальних здібностей. Проаналізовані онлайн платформи, такі як EdEra, Наурок і Всеосвіта, зокрема під час вивчення поезій, забезпечують комплексний підхід до організації уроків, об'єднуючи аналітичний, культурологічний та творчий компоненти. Вони містять систематизовані матеріали для ґрунтованого літературного аналізу, дослідження мотивів, символіки та художніх засобів, а також пропонують завдання для обговорень, творчих проєктів.

6. Застосування цифрових інструментів на уроках літератури в старших класах відкриває нові горизонти для глибшого аналізу художніх текстів, ефективно доповнюючи традиційні методики сучасними інтерактивними підходами. Інфографіки, ментальні карти та візуалізації, що допомагає розвивати у школярів уміння презентувати власні інтерпретації творів.

7. Використання методичних рекомендацій, викладених у роботі, разом із онлайн-інструментами робить процес вивчення літературних творів динамічним, захопливим та змістовним. Такий підхід сприяє розвитку навичок аналізу текстів із міфологічним підґрунтям, формує естетичне сприйняття світу, стимулює творчу активність і забезпечує глибше осмислення матеріалу через інтерактивні форми роботи. А також допомагає формувати патріотичні почуття та зміцнювати повагу до культурної спадщини українського народу.

8. Провівши педагогічний експеримент та порівнявши результати анкетування до та після проведеного уроку, ми помітили позитивну динаміку в засвоєнні навчального матеріалу та розвитку аналітичних навичок учнів.

Оскільки на початковому етапі рівень знань про творчість В. Свідзинського та розуміння міфологічних образів був недостатнім. Однак після проведення уроку із використанням інтерактивних, творчих та візуальних методів, школярі виявили значно глибше розуміння матеріалу. Це свідчить про ефективність інтеграції традиційних та сучасних підходів, що сприяють формуванню стійких знань та підвищенню зацікавленості у вивченні української літератури.

Таким чином, поєднання художніх текстів, детального теоретичного аналізу та сучасних цифрових платформ сприяє більш глибокому розумінню міфологічних образів, а також формуванню в здобувачів освіти цілісного бачення культурної спадщини українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адамчук Н. В. Феномен міфу в сучасній літературі. Гуманітарний корпус: збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії. Київ: ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2022. Вип. 45. С. 9-11.
2. Білецький А. О. Міфологія і міфи античного світу. 2-е вид. Київ: Наукова думка, 1989. – С. 6.
3. Біляєв О. Проблема методів у навчанні мови // Укр. мова і літ. в школі. 1986. № 10. С. 60-64.]
4. Богдан-Ігор Антонич. Аналіз поезій «Різдво», «Коляда», «Зелена Євангелія» URL:<https://naurok.com.ua/bogdan-igor-antonich-analiz-poeziy-rizdvo-kolyada-zelena-vangeliya-386652.html> (дата звернення 22.11.2025р.)
5. Булашев Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Космогонічні українські народні погляди та вірування. Київ: Довіра, 1992. С.15.
6. Волошина Н. Й. Українська література. Підручник для 5 класу. К. : Педагогічна думка, 2007. 188 с. (експериментальне видання)].
7. Всеосвіта «Богдан-Ігор Антонич. «Зелена Євангелія» - ннерозривна єдність природи й людини, ідея життєствердження. Поєднання язичницьких мотивів із християнськими». URL: <https://vseosvita.ua/library/bohdan-igor-antonych-zelena-yevanheliia-nerozryvna-iednist-pryrody-i-liudyny-ideia-zhyttiesterdzhennia-poiednannia-iazychnytskykh-motyviv-iz-khrysty-1015067.html>
8. Всеосвіта «Володимир Свідзинський. Основні віхи життєвого і творчого шляху. «Холодна тиша. Місяцю надламаний...»». URL:<https://vseosvita.ua/library/volodymyr-svidzynskyi-osnovni-vikhy-zhyttievoho-i-tvorchoho-shliakhu-kholodna-tysha-misiatsiu-nadlamanyi-prozoryi-sichen-nebo-roztvoryv-uroky-1-2-853375.html>
9. Гатальська С. М. Філософія культури / С. М. Гатальська.- К. : Либідь, 2005. - 328 с

10. Гевко І. В. Формування і розвиток професіоналізму вчителя технологій: теорія і методика : монографія / І. В. Гевко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2017. – 392 с.
11. Гольник О. О. Міф у художньому світі Євгена Маланюка: моногр. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 218 с.
12. Дунець І. О. Інноваційні технології навчання на уроках української мови та літератури. URL: <https://vseosvita.ua/library/innovatsiini-tekhnohii-65-navchannia-na-urokakh-ukrainskoi-movy-ta-literatury-762541.html>
13. Етнографія України. – Л.: Світ, 1994. – 518 с.].
14. Євладенко Г. Використання інформаційних комп'ютерних технологій на уроках української мови та літератури : навч. посіб. Кривий Ріг, 2022. 14 с].
15. Євмененко О. В. Міфологічний світогляд сучасного українського фентезі. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Філологія. Літературознавство. 2017. Т. 295. Вип. 283. С. 47-50.
16. Завадська В., Музиченко Я., Таланчук О., Шалак О. 100 найвідоміших образів української міфології [Текст] / Київ : Орфей, 2002. С.5.
17. Коваленко А., Петриняк М. Роль осмислення процесі розуміння художнього тексту. Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: Збірник наукових праць. 2008. № 12 (5). С. 15–23.
18. Концепція літературної освіти від 26 січня 2011 р. № 58: Затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 26.01.2011 № 58.
URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508/.
19. Костюк Г. С. Вікова психологія. К.: Рад. школа, 1976. 272 с
20. Костюк І. «Міф як соціокультурний феномен: функціональне навантаження» URL: https://lnam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/21/35.pdf
21. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. – Чернівці: Золоті литаври, 2001. С. 634.

22. Литвиненко Т.М. Міфологічне ім'я в художньому тексті. Філологічні науки. К., 2008. С.274–281
23. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ "Академія", 2007. Т. 2. – 2007. – 624 с.].
24. Медведева Н. Проблема творчого художнього сприймання. Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: збірник наук. праць. 2008. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, Т. 12. Вип. 5. Ч. І. С. 288.
25. Мірчук І. Світогляд українського народу. Прага, 1942. 21 с.
26. Мордовець О.С. «Образи української міфології в естетичному вихованні та мистецькій практиці»
URL:<https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/11056/1/%d0%94%d0%b8%d0%bf%d0%bb%d0%be%d0%bc%20%d0%9c%d0%be%d1%80%d0%b4%d0%be%d0%b2%d0%b5%d1%86%d1%8c %d0%91%d1%83%d0%b3%d0%b0%d0%b9%d0%be%d0%b2%d0%b0.pdf>
27. Навчальні програми для 9, 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.
28. Парандовський Ян. Міфологія. – К. : Молодь, 1977. – 231 с.].
29. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах. Навчальний посібник. К.: Ленвіт, 2000. 324 с
30. Подольська Є. А. Міфологія і релігія як витoki філософії. Київ: Видавництво. 2006. 704 с.
31. Пономаренко О. Б. Національний міфосвіт поезії Б.-І. Антонича: аспект художнього образу-символу. Автореф. дисканд. філол. наук: 10.01.01. Київ, 2007. 30 с. URL : <https://mydisser.com/en/avtoref/view/mifosvit-poezii-b-i-antonicha-aspekthudozhnogo-obrazu-simvolu.html>].
32. Пономаренко О. Централізовані образи світил у поезії Б.-І. Антонича. Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2004. № 4. С. 185–193.].
33. Пустовіт В. Ю. Автентичні фольклорні мотиви: вивчення української

- міфології в старшій школі. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 33 (72). № 1 2022. Частина 3. С. 111-116.
34. Семенов О. М., Базиль Л. О., Дятленко Т. І. Практика в системі фахової освіти вчителя-словесника: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Фенікс, 2008. 288 с.].
35. Сидоренко Ю. «Вивчення взаємозв'язків між персонажами у творах із міфологічною образністю на уроках української літератури» URL: Перегляд ВИВЧЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ МІЖ ПЕРСОНАЖАМИ У ТВОРАХ ІЗ МІФОЛОГІЧНОЮ ОБРАЗНІСТЮ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ
36. Сидоренко Ю. Концептуально-міфологічний аналіз творів на уроках української літератури в старших класах. Молодий учений. 2020. №7. С. 44–47. URL:<https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/821>].
37. Сидоренко Ю. О. Загальнодидактичні та методико-літературні принципи вивчення літературних творів з міфологічною образністю у старших класах загальноосвітньої школи. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. Ніжин. 2018. № 2. С. 106–113.
38. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. Київ: Ленвіт, 2011. 291 с.].
39. Сорокіна К., Масюк О. Міфологічний світогляд як основа фентезійного світобудівництва. Нова пара-дигма, 2017. Вип. 133. С.82-94].
40. Степанишин Б. Викладання української літератури в школі : методичний посібник для вчителя. Київ : РВЦ "Проза", 1995. с. 254.
41. Студія онлайн-освіти EdEra. URL: <https://edera.gitbook.io/lit-lifehacks/rozdil-11/rizdvo>.
42. Токмань Г.Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. К.: Міленіум, 2002. 320 с.
43. Удовиченко Л. Проблема культурно-національної ідентичності та шляхи

її вирішення у новій українській школі. *Збірник наукових праць. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2022. № 37 (1). С. 70–75.

44. Українська література (профільний рівень): підруч. для 11 класу закл. загал. серед. Освіти / О. І. Борзенко, О. В. Лобусова. – Харків: Вид-во «Ранок», 2019. – 256 с.].
45. Українська література (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл. закл. загальн. середн. освіти / Олександр Авраменко. – К. : Грамота, 2019. – 256 с.:іл.
46. Українська література (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закл. загальн. серед. освіти / Олександр Авраменко, Василь Пахаренко. – К.: Грамота, 2018. – 256с.: іл.
47. Федь В. Міфологічна парадигма у витоках української культури. *Схід*. 2012. № 3. С. 146-149.
48. Шумка М. Символіка міфологічного світобачення давніх українців. *Вісник Тернопільського державного технічного університету ім. Івана Пулюя*. Т. 3, число 1. Науковий журнал. Тернопіль, 1998. С.155-158.
49. Юхимович Г. П «Особливості вивчення міфів на уроках зарубіжної літератури у 6-му класі».
50. URL:file:///C:/Users/HP/Downloads/%D0%AE%D1%85%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87+%D0%93%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%B0.pdf.

АНОТАЦІЯ

Кріль С. І. Праукраїнська міфологія в сучасному шкільному дискурсі: від фольклору до цифрових освітніх практик: кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» зі спеціальності 014 Середня освіта. Тернопіль: ТНПУ, 2025. 75 с.

Кваліфікаційну роботу присвячено дослідженню праукраїнської міфології в сучасному шкільному дискурсі, від фольклору до цифрових освітніх практик. Визначено сутність поняття «міфологізм» та розкрито його значення в художній літературі. Досліджено українську міфологію як відображення світоглядних уявлень українського народу. Проаналізовано навчальні програми з української літератури у контексті вивчення праукраїнської міфології та подання теоретико-літературних понять у сучасних підручниках. Виокремлено цифрові освітні інструменти та онлайн-платформи, що використовуються учнями під час вивчення міфологічних тем.

Запропоновано методичні рекомендації використання онлайн інструментів під час вивчення української міфології, спрямовані на підвищення рівня розуміння міфологічних символів та образів у художніх творах. Розроблено та експериментально перевірено комплекс цифрових інструментів для роботи із міфологічними темами.

Ключові слова: праукраїнська міфологія, цифрові інструменти, онлайн платформи, методика викладання.

ABSTRACT

Krily S. I. Proto-Ukrainian mythology in modern school discourse: from folklore to digital educational practices: qualification work for obtaining the educational degree "Master" in the specialty 014 Secondary Education. Ternopil: Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, 2025. 75 p.

The qualification work focuses on the study of proto-Ukrainian mythology in modern school discourse, from folklore to digital educational practices. The essence of the concept of «mythologism» is determined and its meaning in fiction is revealed. Ukrainian mythology is studied as a reflection of the worldview of the Ukrainian

people. The curricula of Ukrainian literature are analyzed in the context of the study of proto-Ukrainian mythology and the presentation of theoretical and literary concepts in modern textbooks. Digital educational tools and online platforms used by students when studying mythological topics are highlighted.

Methodological recommendations for using online tools when studying Ukrainian mythology are proposed, aimed at increasing the level of understanding of mythological symbols and images in works of art. A set of digital tools for working with mythological themes has been developed and experimentally tested.

Key words: pre-Ukrainian mythology, digital tools, online platforms and teaching methodology.